19

AUTORE GIORGIO AUSENDA

I FESHT

La püsée 'mpurtánta l'ewa quéla dal Corpus Domini. I Quarant'ur, dòpu gh'ewa 'l dì 'da l Shéndra', che l'è pròpi l'ültim dì da Carnevàa, al pò miňa cambiàl quél di lì parchè n'ha lasàa 'n làscit da 'na persóna par bée, na limòzhna.

Dòpu gh'è la Madóna da mač, Ausiliatrice, 'l San J̌üsèpp, Santa Trinità.

Pentecòsht, dòpu gh'ewa la Santa Lüzìa. Pö gh'ewa al vòtt da dicémbri, la Madóna Imaculàda, e sa feshteǰàwa tant. Al quìndas da lüy, la Madóna dal Carmél. Al trédas da dicémbri, Santa Lüzìa, Natàl, la Pifanìa, l'è 'l sés da ǰenàr.

Dòpu la Befána a veñ tüc i Madón che fa tüc i paés. Oñi paés al g'ha la sua Madóna. Quìi da Wèrna y g'ha l'Imaculàda, nüm par nüm a ga n'hém dó. La prima duméniga da ǰenàr a gh'è la Madóna da Wèrna che l'è l'Imaculàda, che l'è la Madóna di ciók [ubriachi], parchè l'è la príma Madóna ch'y fa in da l'invèrnu e tüc i ciapa la cióca, parchè y è cuntént e y cantava:

A sém ciapàa la cióca
a l'hém pagada nüm,
e züm, e züm, e züm,
e züm, e züm, e züm! e bashta.

Madóna da l'aiuto, Santa Lüzìa, Natàl, Prim da l'an, Carnevàa, Shéndra.

Dòpu gh'è quéla (la Madóna) da Repöñ, che l'è la Madóna dal Rušàri, che l'è al vündas da ǰenàr. Y va 'drée a la maň [di conserva], y wa 'drée tüc in fila. Prima gh'è quéla da Wèrna, che l'è la Madóna Imaculàda, dòpu gh'è quéla da Repöñ. I Quarant'ur da Persùra y è sha sübat inséma da la Madóna da Repöñ. Quéla da Lanz l'è l'ültima duméniga da ǰenàr, che l'è la Madóna da Lurét. Che la Madóna da Lanz a gh'è 'n ǰèrlu[1] sótt al vishtìi [sotto il vestito], e dòpu i shuri y crumpàva i manti da la Madóna e tüc i ann y ga la cambia. Y ga ciama pö al feshtón da Lanz. Dòpu gh'è quéla da Pérsótt che l'è la Madóna da la Paiöla al düü da febràr, dòpu

[1] Il gerlo c'era fino a qualche tempo fa, da qualche anno è stato sostituito con una statua.

gh'è quéla da Laìn che l'è la Madóna dal Cármen, l'è miraculùsa, la weñ (?) sübat adrée a quéla da Persótt, l'è l'ültima Madóna che gh'è 'n di paés da la vall alta. L'ültima Madóna di paés a l'è la Madóna duluràda, che l'è quéla da 'La tórr'. Una wòlta y ga ciamawa 'La tórr', Cashtiglión. L'è la Madóna di sètt dulùu, che la g'ha i sètt ishpàt in dal shtòmik.

Na wòlta, in dal na a la Madóna da Lanz, al pòru Picétu al purtava 'l Crucefìss grant. Al piuwéva miña, e quan' che l'è riwàa ǰó lì 'n di Nushtréc, lì tacàa a l'Altawàll, l'ha ciapàa la cruž e l'è nay là 'n zü la brüga e l'ha fregàda ǰó 'n tèra ishì.

La Madóna da Repöñ. Dúnca, sa nawa ǰó cun la funzión, ma sénza'l prèwat, e cantàwum i letàni da la Madóna. Dòpu, quan' che sa riwàwa 'n ǰésa, ga n'ewa lì düü in da l'aquasantìn e cunt al 'shpèrges' da la ǰésa na benedìwa 'ntant che riwàwum dént in jésa a truwà la Madóna, tüta la funzión [processione]. Ma nisün la urganižàwa, quél che'l töghéwa sü 'l Crucefìss grant, e nüm ga nawum 'drée, príma i óman, dòpu i dónn. L'ómm 'l'è sempru shtay püsée 'mpurtànt. Adèss invéci i óman y è sótt ai pée di dónn. Che shtüpit che sìi!

Quìi che n'a shparǰéwa sü y ewa düü cunfratéi cun sü l'ábat dal cunfratèll, che l'è quéla vèshta bianca cun la mantèla rósa, che la sa ciama rukét. E quan' che l'è 'l dì di mòrt y la métt sü négra, la mantèla. La gh'ewa dó fac. "L'ábat di cunfratéi da Shcaria al g'ha dó fac. Nüm ga n'hém damò wüna" y diž́éwa quìi da Lanz. Ai tré e mèža 'nviava la fünzión da la Madóna e y la fawa fa 'l ǰir da tüt al paés. Da nanz a gh'ewa tüc i dónn cunt i sö shtandàrd. Dòpu veñéwa i cunsurèll cunt al sò dishtintìf, che l'ewa 'n curdón cun là 'n Crucefìss. Dòpu veñéwa i cunfratéi cun la vèshta bianca e la pelegrìna rósa. Da 'drée la müšica, da drée i trìi prèwat, o anca ses quai wòlt. Y ewa quél da Shcaria, quél da Repöñ e, segun', da Persùra, Pérsótt, Lanz, quìi che y cercawa. Tániga! L'è wéra, ilùra si y ewa fèsht!

Nüm a duwéwum na wia anca a la wüna e mèža parchè sa gh'éwa sha anca i fiöö, che sa gh'ewa car a fak wedé la Madóna! E 'lura dòpu da drée la Madóna purtada da quatru cunfratéi, y dawa 'l cambiu: un tòk la purtawa quìi da Repöñ, un tòk quìi da Shcaria, (parchè l'ewa 'n unùr a dak la Madóna da purtà). Quìi da Wèrna, y ga ciamawa 'i trìi gatt', y ewa pòk i ǰént, y veñéwa miña, ma quìi da Repöñ y nawa là quan' che gh'ewa la sua Madóna.

Sant'Antòni dal purcèll al sa feshtéja al 17 da ǰenàr.

Al Sant Antòni dal purcèll l'è quél di béshti e quan' che l'è la sua fèshta y a menàwa tüc danànz da la pòrta da ǰésa, tüč i béshti, in particulàr i böö, y purtawa ǰó anca i cáppi cun dént i ulcelìn par fay benedì.

Al 17 da ǰenàr a gh'è la fèshta da Sant'Antòni e Santa Liberata a San Fedée e y fa 'na funzión granda, da San Fedée sótt y wa a San Fedée sura. Dòpu mi sum viñüda a ca e hu pⁱü visht nagótt. Da San Fedée y tö sü al Zant'Antòni, 'na shtátuwa, e y wa sü a tö a San Fedée sura la Santa Liberata e pö y turna ǰó a San Fedée sótt cun la Santa Liberata e 'l Sant'Antòni e y feshtéja la S. Liberata parchè l'è la Santa di dónn. E 'l di adrée y fawa 'na féra. Mi 'l zu miña se y la pòrta 'ndrée, parchè dòpu la prédica e la benedizión nüm veñéwum a ca parchè la shtrada da San Fedée a Shcaria l'ewa lónga. I funzión da ǰésa y dishmét sempru tardi.

Capeléta da San Bashtiàn̊ (20/1) (?)

Quan' che pasàwum, che nàwum a Lanz a purtà sü i öf, a nawa dal macelàr (da nanz a la banca e quél lì 'l ma crumpawa i öf) e mi töghewa 'n pùu da carna in cambiu di öf, e lüü ma dawa la carna. Quan' che riwàwum a San Bashtian, séwum in dó o tré dónn che nawum a Lanz a fa la shpéša dó wòlt a la setimána, parchè l'ewa 'n pùu püsée bón marcàa. E 'lùra quan' che riwàwum lì a San Bashtiàn a sa setàwum ǰó 'n ámen in sül shcalìn da la capeléta da San Bashtiàn e diżéwum sü 'n 'Patèr', e 'ntant a fawum i cuménti e diżéwum: "Pòru San Bashtiàn cusa ta n'hée pasàa anca ti. T'hée fina rótt la cruż dal gran purtàla. Bée, 'dèss cürum i nös pass che ném a Lanz a fa la shpéša".

Lì a San Bashtiàn n'ha mai fay da fèsht.

Una wòlta y üšava fa òñi tant una capèla 'n campaña, oñi tant y fawa na capèla. Gh'ewa na cruż tüta zhgangheràda e róta e dòpu adèss gh'è quéla shura lì, che y ga ciama la 'sequoia', la dis che l'è dent in dal sò jardìn e che adèss l'è la sua.

Dòpu cus'è ch'hém da ciapà. Repöñ l'è fö da zhgànga (fö da shtrada).

La Madóna da Lanz a l'è la Madóna da Lurét [ultima domenica di gennaio]. E quìi da Lanz y divénta matt quan' che gh'è sha la sua Madóna. Y tira sha culmàsh e léñ par fa 'l falò al zábat da sìra. Y shta sü a véglia. Intan' che y shta sü a véglia y ga pìza 'l falò, che l'è lì tacàa 'l cimitéri, almeñ 'na wòlta l'ewa lì. Adèss al zu p[i]ü in dúwa che y la fa. A véglia da la Madóna y shta sü 'n quatru, parchè y següita a béf e y ciapa la cióca. Dòpu, in da la nòc, a riwa quai d'ün d'òltru e shpara i murtée.

E nüm da Shcaria a ném sü süi fenèshtri quan' che séntum a shparà parchè vedum tanti shtèll a 'na par aria. "Ah, i murtée da la Madóna da Lanz!". Quìi da Lanz y fa gran feshtón, sa wishtìss tüc quan' che y fa la funzión [processione]. Sa vishtìss un pùu diferént e y vishtìss anca i fiöö, da pegurìn e da anǰulìn. Y ga taca là i al, y ga da 'l bashtón cunt al ciuchìn [campanellino] e i fiulìn y sa mett adrée a pianc tan' che y è pinìn quìi fiulìn lì, y ga reüsíss nanca a fa la funzión intréga e ilùra quìi che y è sha ch'y a guida y a tö sü 'n pùu 'n brash e 'shì via va la funzión.

Finìda la funzión i óman y cumincia a fa baràca, parchè a la sìra gh'è teatru, ball a l'Annunciata, e ilùra l'è tüta na fèshta da ciucàtt. A la sìra anca quìi dal paés da rent y va sü a pè, par na a teatru e lì i murùs y ména drée la sua murùša e dént in teatru i crumpa i naràns e y a péla e pö y ga tira pèll da par tütt. I na mira wüna e pö y ga tira la pèll magari anca'n fácia, e quìi ǰó 'n platéa, l'ewa 'l sit dal rügò (disordine) parchè ga riwàwa ǰó tüc i mundaüsh.

Finìi 'l teatru oñi d'ün al wa a ca sua, ma i tusànn i wöö sémpru na dént a l'Annunciata a fa 'n quai ball. In dal viñì a ca, sa taca sótt a brashéta e sa canta 'la Viuléta' e 'ntant a shcapawa pö wia 'na quai brashàda e 'n quai baẑìn. E tüc cunténts sa riwàwa a ca sua. Sa sa, l'ewa mèẑa nòc o la wüna. Al lünedì y Lanzés y 'ncantàwa i canèshtri e lì si che veñéwa sü da sòlt par fa i feshtón da Lanz. L'è quél che lur y fa miña fadìga a crumpà tüc i ann un vishtìi bèl a la Madóna. E par düü o trii dì i óman da Lanz y è sémpru balùrt. Bashta, quéla lì a l'è finìda.

Y ma la cüntàwa la mia Mamm che quai wòlt la ma menàwa sü anca lée a Lanz, e la ma crumpàwa un ishtràka-ganàss da manǰà, e mi séwa tüta cunténta! Pòra Mamm, l'awarà fay anca sacrifizi parchè 'na wòlta i danée y ewa shcars. E na wòlta quél banchét lì che'l vendéwa i bunbón, baẑìn, caramèll e ishtraka-ganàss (l'ewa 'n

bishcòtt lónk, cum'è shturǰüü) e bíra. Anca 'òss da mòrt' y went. Ishtraka-ganàss y è cum'è tòk da bishcòtt, ma y è fay cum'è tànti tòk da léñ, shquadràa. E cáñal, cara.... Ma metéwa 'drée a Lanz e riwàwa a Shcaria e ga n'ewi emò da shüshà.

San Francéshc, che 'l'è 'l 31 da ǰenàr, a gh'ewa l'indülgenza quan' che sa nawa a cunfesàss e a cumünicàss.

I umbrelàtt da Persùra. Invéci da la Madóna che lur la fa da mac, y fa i Quarant'ur in febràr al düü o al trìi. Quìi da Persùra y è 'n pùu püsée pòri: quìi fèsht lì a ga wa mai là nanca nisün parchè gh'è pròpi miňa divuzión cum'è quìi da Shcaria. Ma quìi da Shcaria y è pròpi da lüsu, lì a Persùra l'è 'n pùu cum'è üšu dillawù [feriale]. Mi sum mai naya parchè ma diżéwa: "Öf, i Quarant'ur da Persùra y war nagótt, parchè a l'è cum'è 'l dillawù".

Madóna da paiöla, al 2 da febrar

Quìi da Persótt y fa la Madóna da la *paiöla* che la g'ha na culùmba 'n maň parchè la Madóna che prutéč i dónn da la paiöla [vagina?]. Parchè 'na wòlta quan' che sa gh'ewa i fiöö, prima che la dóna la pudéss 'na föra a tö 'l paň, dòpu che l'ha crumpàa 'l fiöö, la prima shtrada che la fa a l'è da na 'n ǰésa a señàss da paiöla. Che 'l prèwat in dal benedìla al fa na wia 'l diàwul che la g'ha dòss la dóna parchè a crumpàa i fiöö sa fa 'l pecàa urĭjinàl. Ma véň da rit parchè quan' che sum riwàda ǰó la prima wòlta, föra da la ǰésa—sa pò miňa entrà se 'l prèwat al t'ha miňa fay entrà—gh'ewa ǰó 'l don Carlu a shpeciàmm. Tánega! L'ha mandàa a wisàl 'l mè ómm, ga diżéwa l'uràri. Verdéwa la pòrta da ǰésa, a gh'ewa lì sübat al don Carlu a shpeciàm. Sa nawa ǰó vishtìi da la fèshta, un pùu nét.

Al don Carlu al ma dawa 'n maň la shtòla e 'l ma tira dént cun la shtòla: "Ta sée chì, Lina?" e pö al lejéwa 'n zik a oñi pass che fawa a entrà 'n jésa. Dòpu 'l don Carlu al nawa al funt batesimàl e 'l töghewa föra...l'ewa cum'è 'na candéla da shìla e 'l la pizàwa. Al leǰéwa 'n ròp e 'l diżéwa 'na quai paròla. Al ma diżéwa: "Bófala e zhmòrzala" e dòpu al diżéwa quéla paròla lì: "Mi e ti..." Dòpu mi diżéwa 'n pùu da urizión e dòpu veñéwa a ca.

Tüč i dónn i duwéwa fa 'shtéss cum'è ch'hu fay, se da nò y pudéwa miňa transità föra da la pòrta. La prima roba: büsöñàwa na ǰó 'n ǰésa a señàss da paiöla, che l'è la Madóna da Persótt. Damò quan' che sa crúmpa al fiöö, sa va ǰó dòpu che s'ha crumpàa dòpu wòtt dì parchè 'na wòlta sa shtawa 'n léc wòtt dì a crumpà 'n fiöö. E quai d'üna che ga nawa maa la shtawa 'n léc anca düü o trii més, segun' cúma sa metéwa al pàrtu.

E quan' che sa fawa quél mishtée chi, che sa señàwa da paiöla, sa ga regalàwa 'l prèwat 'na culùmba o 'n pivión o 'na galìna, büsoñava dak quai còss. E quìi che naséwa 'na setimána prima da Páshcqa y duwéva dak al cavarét. l'ewa pròpi d'òblik. I óman y ewa föra da la pèll. Nüm gh'hém day un pegurìn, parchè ga l'éwum nüm, ishì al la crumpàva miňa.

Paiöla l'è l'üšanza. Gh'è 'l pariöö da fa la pulénta che l'è, püsée che 'n di òltri padèll, faya sül fök in dal pariöö.

Paiöla senza la r: 'na paròla d'üsanza.

A Persótt gh'è la Madóna da la paiöla che la porta 'n maň 'na culumbina parchè quìi che y nawa ǰó a señàss in ǰésa da paiöla y duwéwa regalàk al prèwat 'na culumbina. Che nóm brüt 'prèwat'! Y fawa la funzión, y'ncantawa 'n pùu da canèshtri e pö i óman y shtawa lì 'n pùu 'n piaza a cüntà sü 'n pùu da ball.

San Biàs, 3 da febrar

Trìi da febràr San Biàs, quél che cüra la góla. Ai vòtt a la matìna sa va a Mésa e dopu Mésa al prèwat al ciapa dó candél y a 'ncruža ishì, e'l véň là sótt a la góla a tüc i jént e 'l dis: "Par intercesión da San Biàs", al dis pròpi San Biàs, e intant lüü al ga báža i dó candél incružàa. Dòpu Mésa. Mi hu miňa ciapàa al maa da góla.

Mi quan' che séwa tušéta, dódas, trédas ann, nèh, mi e na mia amiža che la sa ciamawa Madaléna, a náwum sémpru la a la capeléta da San Biàs, che la rèshta lì da rént a l'esìlu, che l'è na capeléta tüta róta. A gh'è sü la Madóna ausiliatrice e 'l San Biàs, e sa wét emò 'n pùu, ma pòk, pòk. E sicóme che gh'ewum miňa vas da fiùu parchè séwum pòri 'lùra, e pö séwum ǰùwin e capiwum miňa l'impurtanza, a la Madóna ga purtàwum la 'na shcatuléta da tòla par mét ǰó l'aqua, da quìi da cunzèrva da tumàtas, e ga

metéwum ǰó 'n ramét da èrula [edera] parchè a gh'éwum miňa da fiùu, perchè sa sa, l'ewa invèrnu, l'ewa febràr.

Al San Biàs l'è 'l padrón [patrono] dal maa da góla. Al prèwat quan' che'l diżéwa la Mésa, al dòpu Mésa a nàwum sü al batishtéri [presbiterio]. Dopu lüü 'l na shpeciàva cun dó candél in mań piz. Y ewa 'ncružàa e lüü 'l diżéwa: "Per intercessione di San Biagio", al metéwa i candél sótt a la góla e pö y na dawa da bażà quìi candél lì e pö sa nawa. E quan' che na fawa maa la góla, al nòs Pa o la nòsa Mamm: "Sha chi che ta dìżat zü, cui mań in urizión, - mi m'al l'ha fay tanti wòlt parchè sewi süǰéta - 'n *Pater Noster* a San Biàs che'l ta la fa guarì". E pö la na dawa 'na Madóna qualunque cun sü o 'l Ziñur o la Madóna o 'n quai sant, da fak un bażìn. E la sìra y na metéwa la mia sharpa da lana là 'l còl e pö sa 'ndurmentàwum. Ilùra la mia Mamm la ma diżéwa a la matìna: "Ta m'hee sentüü quan' che t'hu tucàa la góla iersìra. T'hu fay sü la cružét cul dìi e wédat che shtamatìna ta sée guarìda". Difàti la ma fawa pⁱü maa.

> L'è la gran fedàsha,
> l'è miňa al leñ da la navàsha [tipo di barca].

Dòpu mi hu dumandàa a la mia Mamm: "Cus'è ch'a l'è na nawàsha?", e lée la m'ha dìi: "A l'è 'n barcón. Adèss ta cünti al parchè y ga ciama la navàsha. Sém nay in quatru o cinq, o sés al pelegrinǎǰu da San J̌iròlum - che l'è lì sül lak da Cómm - e 'lùra la Nana l'ewa malàda, pòra dunéta: 'Da ǰa che ta wée a San J̌iròlum, Lisa, pòrtum a ca 'n quai regurdìn, ma ch'el vara pòk, parchè g'hu miňa da sòlt da pagàl'. Quan' che sum viñüda a ca, a sum pⁱü regurdàda da quéla ròba lì che la m'ha dìi. Sa sa, s'è tušànn. Ilùra al zéwa miňa cus'è fa, quan' che truwàwa la Nana a sawaréss miňa cusa la m'awaréss dìi. E 'l mè ziu Lisandru al m'ha dìi: 'Ta prepàri mi 'n tuchét d'asét, e ta ga diżat, quan' che ta la cerca: 'T'hu purtàa a ca 'n tuchét da barca, e t'hu shpendüü nagótt, e l'è quéla barca che duperàwa al San J̌iròlum da na ǰó sül lak'. Difàti, quan' che la m'ha dìi, 'Cuss'è che ta m'hée purtàa a ca?' e mi g'hu day al tuchét d'asét che'l m'ha day al mè ziu Lisàndru. Ma mi cun lée a g'hu dìi che l'ewa 'n tuchét d'asét da la barca che nawa ǰó sül lak al San Jiròlum. Lée l'ha ciapàa l'asét e la següitàwa a bażàl, bażàl, bażàl: 'O San Jiròlum, fam guarì di mée dulùu, e ti cara Madóna, che ta wée sempru là a dak la bóna sìra al Ziñùr, di che'l ma töga wia

anca lüü i mée dulùu'. E par quél al žiu Lisàndru al m'ha dìi: 'A wédat che l'è miňa al léñ da la nawàsha, ma l'è la gran fedàsha'".

La Madóna di abatìn da Laìn e dižéwum: "Dumàň hém da na a la Madóna di 'màza prèwat'?", e quan' che séwum là a náwum a visità 'l cimitéri che l'è lì tacàa a la ǰésa, 'ntant che veñéwa l'ura di Vèshpur. La sa ciama la Madóna di abatìn parchè l'ewa quéla dal Monte Carmelo. Gh'ewa sü 'n pashturèl a cürà i pégur, e lée la g'ha cumparìda e la g'ha dìi a péna: Åbiet miňa pagüra dal tempuràl ch'è sha, parchè péna che wu wia mi al gh'è p^{i}ü". E 'ntant la g'ha métüü là y abatìn al còl e la g'ha dìi: "Téñiy sempru cun ti, che ta wedarée che ta narée sempru bée, e prega che t'hu visht in ǰinöc tanti wòlt e l'è quél che sum viñüda a truwàt e ta regàli quésht che l'è 'n péñ da la mia visita". Ma l'ha cüntada la mia Mamm, e par quél i dónn tanti è nay a la Madóna da Laìn, parchè y ewa dent in da quéla cungregazión lì parchè a Laìn y feshtéja la Madóna di abatìn. La mia Mamm la m'éwa metüü dent anca mi 'n da quéla cumpañia lì, che i abatìn büsöñawa sémpru purtay al còl e la síra, quan' che sa nawa 'n léc y sa töghéwa via e büsöñawa méttay sótt al cusìn e la matìna, la prima ròba l'éwa quéla da mét y abatìn al còl. Y ewa düü quadrétt da pèza, wün cun sü la Madóna e l'òltru cun zü 'l Bambìn.

Quan' che sa südawa y reshtawa bañàa da sidùu. Quan' che sa wedewa p^{i}ü la Madóna sa turnawa 'n paròchia da Laìn e 'l prèwat y na dawa nöf, però ga wuréwa quìi véc, se da no y na na dawa miňa, al ritirawa quìi véc e y na dawa nöf.

Parchè quéla che murìwa, ch'ewa dent in da la cumpañia da la Madóna del Carmen, che l'è quéla che la g'ha i 'abatìn', e la mia Mamm l'ewa lì malàda e l'ha dìi: "Ta racumàndi, Lina, se wéss da murì da métum dent i 'abatìn' in da la càsa!"

Dòpu mi y hu lasàa na. Quan' che sum maridada, mi g'hu p^{i}ü badàa, gh'ewa i fiöö, gh'ewa i béshti, gh'ewa la ca, e mi g'hu p^{i}ü badàa a quìi ròp lì, parchè séwa tan' tribülada in di mishtée. Un dì 'n ca, in dal métt a pòsht, y m'ha burlàa in 'man ancamò, e 'dèss al zu p^{i}ü in duwa che y hu cashàa.

Carnevàa

Da Carnevàa y pasava i püsée véc sü chi e y ciamava ǰó da la finèshtra: "Shur Sindik, Lisa, tö sü la Lina e ném a l'Altavall a fa 'n ball che mi g'hu sha anca mi la mia Lüisina. A véñum a ca quan' che sóna la Quarézhma ai vündas ur" (ch'entrava la Quarézhma 'n Carnevàa l'eva al martedì di quarant'ur). Al mè Pa 'l ga rishpundéva: "Hém da na là a l'Altavall a dàgala in brash a tüc?". "Ma dai, par una wòlta, sém là anca nüm e védum cusa y fa e y déshfa", e la mia Mamm: "E 'ntant che y bala, a ta vée dént in mèz ai gamp a vedé se y fa, se y la shtrénc o se y la lasa larga". "Ma dai, dai, pensa miña tant ai ròp e véñ (?)...l'è l'ültim dì da Carnevàa". Dòpu sém nay cun Pa e Mamm, e 'n pùu da cumpañìa. A péna rivàa là y ha cumandàa da béf. Gh'eva là 'l Vèrtuwa, l'eva 'na guardia che l'eva maridàa chi a Shcaria, l'ha töy la Lüzìa dal Türa, e l'ha fay sü l'alberghét Altavall. Gažùsa, vin bianc e róss. La mia Mamm la bevéva 'n quai bücerét, sa sa, parchè l'eva l'ültim dì da Carnevàa. Lur y bevéva, y cumandàva quél lì e ishì.

Par balà gh'eva 'n òrgan, che y la fava na a mañöla, 'n pùu püsée avanti è viñüü l'òrgan cunt al cin' ghéi da ram. Se duwéva fa la sunàda y duwéva métt dént al cin' ghéi da ram. Prima da métt dent al cin' ghéi i jiràva 'n ròp lì da 'na part cum'è na lancéta, e da lì veñéva la sunàda, dòpu metéva i cin' ghéi.

Al Carnevàa al finìss cunt al prim dì di Quarant'ur a mèža nòc. Al martedì l'è l'ültim da Carnevàa. Gh'è trìi dì da fèshta, la ǰésa l'è tüta paràda. Y l'ha mai visht i nös *Quarant'ur*, che jésa che gh'è! Al Siñur cul Paradisìn l'ha da shta eshpòsht quarant'ur e tüc i óman e i dónn g'han da fa la sua ura da adurazión e gh'è i cunfratéi e i cunsurèll che y shta ǰó 'n d'e gh'è la funzión che la ǰira tütt al paés, e 'l Santísim sótt al baldüchìn, purtàa dal prèvat da la paròchia. Finìda la funzión i ǰént y véñ a ca da ǰésa i rególa y sö béshti, ga da da manjà e da béf, y a mulc al lac, y la porta in casèra (nüm la metéwum ǰó in da la cónga). Dòpu manjàvum e pö návum al Carnevàa. Pasàva i amìs, al Lurénz e l'Elvira, la Martinéta, l'Alegréza, la Minùl e'l zo ómm, e y ciamàva lì 'n da la mia finèshtra: "Bèrtu, Lisa, ném. Tö sü la tuša e ném a Carnevàa che g'hu sha chi la mia". Dòpu návum a l'Altavall o al cìrcul.

Nüm balàvum, i tušann y balàva. Al mè Pa e la Mamm e i sö amìs in cumpañia y bewéva sü la sua butéglia da vin. 'Na quai butéglia y la bevéva sü lónk la sìra. Y vužàva e y dižéva: "L'è fö 'l Carnevàa". Quan' che sunàva i vündas ur, sunava la campana da la Quarézhma: "Tóm, tóm", la fava cum'è quan' che sòna i bòtt da Mésa. La fava 'l señàl da la Quarézhma. La campàna gròsa che la sunava i bòtt da Mésa. La prima vòlta y sòna i tré campàn. Wüna la sòna ai nöf, la segunda vòlta ai nöf e mèža, al 'zegunt' y ga ciàma, ai déž ur al 'tèrz' e ai déž e mèža 'l bòtt. Y ga ciama 'l 'bòtt' parchè l'è l'ültima campana par i ushtinàa. Y ga ciamava la 'malincunìa' quan' che la sòna che la dà 'l zeñàl che entrum in Quarézhma.

Adèss y va püü nisün. Un pùu parchè i prèvat ch'è 'n jir adèss y fa shcapà la vöya da na a Mésa. Quan' che gh'eva 'n jir al don Carlu, al fava 'l zò Vèshpur, cum'è la benedizión e la dutrìna. Però l'ewa bráwu, sa pudéva miña tucàll.

Ai Quarant'ùr [dež frank shcundüü in da l'abat] [quando c'è la processione?] (dü dì prima da la Shendra) y a feshtejàwa tüc bée, anca y óman y cercawa da miña na a lawurà. Y ewa quaši tüc cunfratéi e y duwéwa na, y ewa ubligàa a fa la sua ura da nanz al Santìsim Sacrament, parchè 'l Ziñur a l'ewa eshpòsht trìi dì dai sètt ai sètt e mèža, par véss quarant'ùr che l'ewa eshpòsht. Y eshpunéwa a la matina ai sètt e quan' che y ewa drée a eshpónal y dawa al señàl cunt i campàn quan' che y la eshpunéwa, e anca quan' che y la tiràwa wia la sìra. A gh'ewa i düü óman, al Bèrtu furnažée, e 'l Bagàtt di Carón, l'ewa Doménicu, y ga ciamàwa Bagàtt, che y shtawa lì da fö sü la pòrta da jésa, y guardàwa dént che quan' che'l prèwat al verdéwa la pòrta dal tabernàcul par tö föra 'l Siñur da eshpón y shparawa düü cólp par ün da shciòpp. La fawa tremà la jésa e nüm dént in jésa tremàwum da la pagüra. Però l'ewa 'na bèla ròba parchè sa gh'ewa cum'è püsée divuzión. A la sìra ai sètt e mèža par métal via 'l Ziñùr, sunàwa emò i campàn e sa nawa tüc in jésa e dòpu al parlàwa anca di cunfesión, quan' che l'ewa metüü via 'l Siñur, e y shparàwa ancamò quatru cólp da shciòpp. I wulzàwa sü 'l shciòpp cun la cana in aria e "bóm, bóm". Dòpu i jént y ewa finìi i funzión da jésa e y veñéwa a ca. Però i óman y shenàwa e pö y turnàwa jó, parchè y duwéwa cunfesàss. E mancawa miña wün, y nawa tüc. Parchè i quarant'ur da Shcaria y è sémpru shtai santificàa tant.

La Páshcua y la fawa di quarant'ur. I óman y nawa ǰó tüc al segun' dì. In da quishti chi ga n'ewa miña da 'ndülgénza. I óman y nava wia a lawurà. Al prèwat al diżéwa: "Sicóme la Páshcua sa sa miña precìs al dì che la riwa, wi òltri hìi da na a fa 'l vos duwér a lawurà par la famiglia, la wòsa Páshcua l'è faya al zegund dì di quarant'ùr". E ilùra y nawa tüc, tüc, anca i balòss. Y nawa dént anca se y ewa ciók a cunfesàss. Y veñéwa fö da l'ushterìa dal Bariéta, che y ewa bewüü, e quan' che y è bewüü ga shpüza 'l fiàa, e 'l prèwat al ga diżéwa: "Si, si, bráwu, bráwu, 'n'altra wòlta fal p¡ü", e 'l cercàwa da fa 'n présa a cunfesàl sü. Parchè 'na wòlta y óman sa cunfesawa a fácia a fàcia cul prèwat. I dónn y sa cunfesàwa dent in dal cunfesiunal. L'ewa na ròba püsée séria la cunfesión di dónn. Inveci 'dèss al shta lì magari 'n'ura cunt'i béi tušann. Gh'è p¡ü i üšanz, y ha töy wia tüc i üšanz.

I Quarant'ùr y finìss al martedì. Una De Aglio l'ewa lasàa da fa i Quarant'ùr a Shcaria par tö wia qui baraùndi che y fawa da ròp mal fay. La sìra, quan' ch'è finìi i funzión, y nawa a balà e y na fawa da tüc i culùu, si parchè l'ewa l'últim da Carnewàa e tüt ewa cuncedüü. E 'lùra quìi pòri jént ishì, a gh'ewa 'na famiglia che l'ha dìi: "Pytòsht che sucéda tanti ròp, a lasi 'n làshit da fa i quarant'ur, che ishì sa tö wia tüc i baraùndi che y fa". Adèss y è pa da léñ e mamm da shtópa, parchè y è miña bón da fass übidì.

Shendra (Lanzo: Shendri).

A la matìna dal prim dì da Quarézhma tüc i óman, e dónn e fiöö cumprés, y nawa a Mésa, e finìda la Mésa al don Carlu al gh'ewa sha 'na bazìlla un pùu 'ncuncàda cun ǰó la shéndra, che 'l veñéwa sü 'n ca dal zíndik a töla, parchè 'l diżéwa che l'ewa püsée bèla di òltri, parchè l'ewa sensa carbón. La mia Mamm y ga la cribiàwa parchè la séwa che 'l veñéwa sémpru sü chi a töla. Al la purtawa ǰó 'n secreshtìa e pö 'l la benedìva, e 'n fin da Mésa a wün par ün y nava sü a la balaühstra. Prima tüc i óman, e dòpu i dónn cunt i sö fiöö, e 'l prèwat al töghewa sü 'n pìzik da shéndra e pö 'l nawa la sül cò e ga la shpesegàva sü e 'l ga diżewa shti paròl: "*Polvere est et polvere diventeribus*" [*Memento homo: pulvis es et in pulverem reverteris*].

Al dì da la Quarézhma sa wa tüc a Mésa parchè 'l prèwat dòpu Mésa al métt sü la shéndra sül cò. "*Polvere est et polvere diventeribus*" [*Memento homo, pulvis es et in pulverem reverteris*]. E' mai nay a métal sü? Ilùra se l'è mai nay dananz a Diu ga l'awaràa da pürgà. 'Nzóma, lüü 'l diżéwa ishì.

Al gh'ewa lì cum'è 'n ròp da védru [compattare con quanto sopra], cum'è 'n pòrta furmay da védru che l'ewa pien da shéndra. Al veñéwa sü 'n ca dal síndik a tö la shéndra e pö la benediwa ǰó a Mésa. Finìda la Mésa i dónn y nawa sü tüc in fìla, dónn e óman e, wün par wòlta, sa nawa là da nanz al prèwat che cunt i düü dìi 'l töghéwa sü la shéndra e 'l diżéwa quìi paròl ch'hém jemò dìi e pö ga la metéwa sül cò. Oñi d'ün un pizighét. Al mè Pa, na quai wòlta al veñéwa miña a Mésa e quan' che riwàwa a ca 'l ma diżéwa: "Véñ sha". Al ma ciapàwa al mè cò, la metéwa tacàa al zò, e pö cunt i dìi al ma fawa na jó 'n pùu da shéndra sül sò. Pòri jént cuma y ewa divòt una wòlta. "E 'dèss a sum pürificàa anca mi. A vedé quésht, al Carnewàa 'l ma shcapa wia!".

Finìda la Mésa tüc cun sü la shéndra sül cò, veñéwum fö lì 'n piáza che gh'ewa la luterìa dal ǰèrlu, che wün di trìi dì di quarant'ùr un ǰuwinòtt e 'na tuša y nawa dént e fö di ca a fak mét sü sül ǰèrlu che sa pagava deż ghéi da ram al nümar. E la matìna dal prim dì da la Quarézhma y tirawa sü i bigliétt, y bendàwa 'n fiulét in di öc e pö ga ciapawa la manína, y ga la metéwa dént in dal sachét da shtòfa e y ga fawa tirà sü i bigliétt. étt. A la matìna o dòpu dizhnàa, segun' cum'è 'l gh'ewa temp al Cecóna, y tiràwa sü 'l ǰèrlu che l'ewa prunt in piàza, guarnìi anca da fiùu. Quél che 'l veñéwa sü dòpu la 'grazia' (gh'ewa dent un bigliét con sü 'grazia') al guadañawa 'l ǰèrlu, un ǰèrlu nöf che l'ewa wöy. Al jerlàtt ga la fawa par nagótt, parchè quìi danée lì y nawa par i shpés di fèsht di quarant'ùr. Che fawa 'l ǰèrlu l'ewa sémpru 'l Cecóna.

La mia Mamm la ga metéwa tüc i ann a la luterìa dal ǰèrlu e l'ha mai ciapàa. L'ültim ann che l'ewa lì malada e che dòpu l'è mòrta, y ha tiràa sü 'l ǰèrlu e 'l g'ha tucàa a la mia Mamm. Ga l'hu ancamò. Quan' che y l'ha purtàa sü 'n cámara a fàgal vedé, parchè l'ewa 'n léc malàda, e y g'ha dìi: "O shura Lisa, l'ha guadañàa 'l ǰèrlu", e lée la g'ha dìi: "Adèss che pòdi pⁱü purtàl, l'hu guadañàa. Viñìi sha fiöö, che va du dez ghéi par ün in paga che ma l'hii purtàa sü. Al ciápi wulentéra parchè mi pòdi pⁱü purtàl, ma la mia Lina al la

teñarà par quan' che la fa la bügàda, da tan' che l'è bèl". Dòpu veñéwum a ca, manǰàwum quai còss da culizión, cafè e lac a la matìna. A mizhdì sa manǰàwa 'l merlüz in bacalàa parchè l'ewa 'l prim da Quarézhma.

Dòpu l'ewa Quarézhma e y tiràwa driz tüc e y la rishpetàwa e tüc i venerdì y fawa da magru i quaranta dì da Quarézhma. Da magru sa manǰàwa miña da carna e da ròba grasa. Al furmay l'è miña grass.

Tridii. Par quan' che'l piuwéwa miña, in ǰésa y fawa i sö tridii, e dòpu piuwéwa. I jént na wòlta y gh'ewa tanta fét e pö sa nawa sü ai Rugazión par la benedizión dai frütt da la campàña. L'ewa na bèla ròba a vedé che anca i óman y nawa ǰó a fa 'l zó duwér.

San J̌üsèpp (19 da mars).

A San J̌üsèpp y ma dawa un öf fréshk e y ma la fawa shcepà jó in d'una shcüdèla un pùu granda e pö prima da na 'n léc: "Van là 'n da la sedèla e tö sü la shcüdèla quaši piéna d'aqua, pö ta ciápat l'öf e ta 'l rúmpat dént ma sensa rump la burèla. Métala fö sü 'n da la finèshtra e pö ga dísuf, "San J̌üsèpp a l'è chi, pénsak ti". Pö seràwum la finèshtra e nàwum in léc. A la matìna quan' che lewàwum sü mèz biótt a nàwum là tüc a vèrt la finèshtra par vedé se gh'éwa pròpi dént quel che l'ewa dìi la mia Mamm la sìra: "Da quél öf lì dumañ matìna a trövuf una naf [nave]". Nüm ga diżéwum: "E chi ch'a la fa? Y lawùra anca la nòc che y ga vét miña?" E lée la diżéwa: "L'è 'l San J̌üsèpp che lawùra parchè i Sant y lawùra dì e nòc e y ga vét sémpru". E nüm la wedéwum: l'ewa dént par la shcüdèla pròpi cunt i léñ in pée cun tacàa i còrt e nüm séwum miña cuma y gh'ewa nóm. E tüc shtüpidìi veñéwum jó a salti a ciamà 'l Cecóna a fàgala vedé.

Da primavéra, dòpu 'l 21 da mars, al fava i *Rugazión*, la benedizión da la campaña. Quan' ch'y fava i Rugazión a navum in funzión. Quan' che gh'eva dó shtràat, lì al za fermàva, al ciamàva 'l cereghìn cun sü la còta inséma dal prèwat, al ciapàva al bashtón cun sü la cruž cunt al Siñur. Al sa metéva in mèz ai dó shtràat. Al ciapàva la cruž e la wulzàva sü ishì 'n aria, la tirava ǰó, pö la

metéva da trevèrs, in furma da cruž e pö 'l diżéva: "*A fulgure et tempestate*", e tüc i jént che gh'eva sha y diżéva: "*Libera nos domine*". Oh, al don Carlu l'eva 'n tòk da paň. Ga n'è p^{j}ü da prèvat cumpàñ da lüü. E pö navum jó da la part di mulìn: "*Sancte Petre*, ecc." i letàni di sant. Ném tüc ai Rugazión, ishì ciàmum tüc i sant e y na cürava tütt l'ann. Mi navi sémpru, guai la mia Mamm a miňa na, parchè l'è la benedizión da la campàña.

Quan' che sa 'ncuntràva 'n quai carr, una quai caròzza, la sa fermàva finchè y eva pasà la funzión, i óman y cawàva'l capèll. Adèss gh'è p^{j}ü da divuzión, gh'è p^{j}ü da fét. Quan' che y truwàva 'na quai capèla, che ghe n'è dó par na a quéla funzión lì che sa nava a fa 'l ǰir da la campáña, gh'eva wüna da Sant Antòni dal purcèll, l'òltra l'eva la capeléta cun sü la Madóna dal Rušari, San Jervàs e Prutàs, lüü al za fermàva, al diżéva sü 'na urizión pinìna a la capèla, e dòpu al na diżéva: "*Sancte Antoni*", al prèwat l'inviàva e dòpu cantàvum anca nüm.

I *Rugazión* y è dal 21 da marz inanz. Y è trìi dì dent in setimána. La setimána prima dal vintün da marz a gh'è i Rugazión. Al prim dì y va al cimitéri e al bìviu al canta quéla ròba lì (cum'è a San Mark). Dòpu y canta tüc i letàni di Sant, che y è lónk. Quan' che y ha finìi da cantà i 'sant' y cánta un'urizión lónga: "*Libera nos domine*" e nüm a rishpùndum da par tüt: "*Et te rogamus, exaudi nos Domine*". Al prim dì al cimitéri, al segun' dì vèrs ai mulìn, e 'l tèrs dì tüta la shtràda da Sélva, y veñ sü da la part da la shtrada dal turniché, 'n dùwa che gh'ewa 'l caš̊òtt dal pedàǰu, che quan' che y ha fay al pun' nöf da Shcària, a gh'éwa 'l pòru Bianchi, al fawa pagà 'l pedàǰu. E quan' che la mia Mamm y g'ha mandàa sü 'l vishtìi da shpùš̊a, da jó a Cómm, al ga l'ha purtàa sü 'l Bianchi a la sìra ai vòtt ur quan' che'l seràwa la shtrada, parchè al veñéwa a ca a durmì, e l'ha duwüü pagà 80 ghéi, y ewa tanti ilùra.

Quìi da Lanz in dal na 'n funzión y a fa na sü sü par un munt. Cum'è che ga diżéwa quel munt lì, sarà la Sighiñöla, e i pòri dunétt da Lanz y cüntawa sü quan' che sa 'ncuntràwa cun quìi da Shcaria che y nawa sü 'n farmacìa, y diżéwa: "Oh ti, sa farà quesht'ann da ròba in campaña, parchè hier matìna al nòs prèwat l'ha dìi: 'Shta matìna l'è la matìna da la Sighiñöla, cerchée da manǰà!' 'Ma shur cüràt, se manǰum pòdum miňa fa la comünión!' Na wòlta, adèss y

manǰa e y va jó ben pien a fala. E lüü 'l ga diżéwa: 'Mah, la shtrada l'è lónga, da la Sighiñöla a ga la farìi pö miña sensa manǰà?'. Adèss, Lisa a ta fu crepà dal rit. Sém nay d'acòrdi tüc e quan' che sém riwàa sü quaši sü a la Sighiñöla següitàwum a bufà parchè séwum shtrak, e 'lùra d'acòrdi tüc intés sém metüü drée a cantà: 'Mai pⁱü cashtéñ a l'àšan, mai pⁱü, mai pⁱü". Al prèwat al sa ǰira 'ndrée: 'Cusa, sìi 'drée a diventà matt, dónn? Ma cus'è che sìi 'drée a cantà? A sém in funzión!' e nüm dónn a séwum setà jó in sü la riwa da la shtrada e gh'hém dìi: 'Shur cüràt, ga la fém pⁱü!', e 'lùra 'l prèwat al dis: "Hém da turnà 'ndrée, a wa l'hu dìi da manǰà prima'. 'Ma nüm credéwum che la füss püsée da divuzión a na sensa manjà! Par fak capì a lüü, shur cüràt, a sém mettüü a cantà quéla shtròfa lì, parchè 'l temp di cashtéñ, quan' che nawum a cercay sü, a ga dawum i cashtéñ a l'àšan", e ishì che dòpu da quéla wòlta da cashtéñ a l'àšan n'hém pⁱü day, parchè se g'awésum miña day i cashtéñ a l'àšan, y awésum manǰà nüm, almén sarésum riwàa sü a fa la nòsa urizión finìda pròpi da peniténza!'. Ma shtawòlta l'è pròpi naya ishì. E dèss rit finchè ta ga n'hée vöya e pö va jó a Shcaria a cüntàgala sü, che l'è pròpi wera che nüm cantàwum: 'Mai pⁱü cashtéñ a l'ášan, mai pⁱü, mai pⁱü!'. Cum'è da dì: 'N'altra wòlta y a mánǰum nüm'".

La Duméniga da la Remulìva [Domenica delle Palme]

Prima sa wa a Mésa granda e y dà fö la remulìva [olivo] dent in jésa. Dòpu, prima da la Mésa y 'nvia 'na funzión, y pasa ǰó chi da 'nanz a la mia ca, parchè y riwa ǰó sübat ǰó 'n piàza, e tüc i ǰént che y wa 'n funzión y g'ha sha tüc un ram da la remulìva, e y canta 'l '*Benedictus*'. Dòpu y rìwa ǰó 'n piàza e y tröwa la porta da ǰésa seràda, parchè da dent gh'è dént trìi o quàtru óman e 'l prèwat al ciàpa 'l bashtón con zü 'l Ziñùr in cruž e 'l pica tré wòlt: "*Laus et nobilis qui pius et redentus. Hosanna, pio*". Ilùra quìi da dént y shpalànca i pòrt a tüta la funzión e da 'nanz a gh'è 'l prèwat che l'è 'l Ziñùr. Dòpu i wa dént tüc julìf e dòpu sa 'nvia la Mésa. Finìda la Mésa sa wa a ca sua, sa manǰa quél che sa vöö.

Al Merculdì sant al dòpu mizhdì y ciawàva 'l campanìn e y ligàwa i campàn. Ilùra i tušunàsh e i tušón y ewa ǰemò preparàa la

sua gri-grì, che l'è 'n ròp fai da léñ: düü ass ishì cun dént una rudèla 'n mèz, e 'n maneghét d'una part e pö y la ǰirawa e la fawa "gri, gri, gri". Quél l'ewa al zò vèrs che la fawa. Dòpu gh'ewa damò quìi püsée grant, y ciapàwa i ǰuwinòtt che y nawa a sunàk l'Ave Maria ai tušànn. Y sa ciamàva gri-grón. Gh'ewa da quìi che ciapàwa 'n tòk d'ass e 'na mazòta da léñ, e i picàwa jó 'n sü l'ass e y diżéva: "Eh, l'Ave Maria di pultrón, pim-pom". Dòpu veñéwa fö i dónn sü la finèshtra a wużà: "Pòrchi da pòrchi, née a ca e lásum durmì, che l'è jemò la wüna dòpu mèża nòc".

Al merculdì dòpu ufìzi i fiöö y nawa a sunàk sü ai capèll. Nawa 'n da tüc i capèll a sunà l'agunìa dal Siñur, cun la gri-grì. Al merculdì dòpu mizhdì cumíncia la setimána santa, y seràwa i campàn e dòpu i fiöö y nawa. Quan' che y nawa in ǰir cunt i gri-grì a ga n'éwa wün che'l shtawa da nanz che ga n'ewa üna gròsa e ga shfilzàwa dént un bashtón in mèz tacàa sótt a la röda e pö y ga dawa tüc düü 'nzéma a fala na. Y la ciamawa al reżegòtt.

Al J̌uwedì sant, inveci, y va ǰó a fa la 'Durazión e sa shta ǰó fin a mèża nòc pasada. Finìi la funzión y la mét ǰó dént in ǰésa 'l Crucefìss pujàa sü in sü 'na cadréga e i pée in sü 'n shcañèll. Dòpu, prima da na a ca, tüc i jént y la bàża in di sö man in duwa gh'è dent i ciòo, in di ǰinöc, in di pée e 'n d'è che la lancia la g'ha fay dent al böc, segunt i intenzión. Presémpiu mi ga bàżi i pée segunt i intenzión che diżi: "Car Siñùr, fém sempru caminà bée sü la shtrada drìza". Se ga bàżi i mañ ga diżi: "Car Siñùr, fém miña ruwinà i mañ parchè ga y hu da büsöñ da lawurà par guadañàm al pañ" e 'l böc da la lancia l'ewa par tiñìm sana dal maa da shtòmik. Cèrt che i dónn per sòlit y ga bażàva tüc i ferìt e intànt che y ga bażàwa y diżéva la sua intenzión. E pö parlàwum in tra da nüm dónn e diżéwum: "Mi l'hu bażàa par quéla ròba chi. Chisà se'l ma farà la grazia?" Y ga metéwa jó 'n quai cin' ghéi da quìi da ram che gh'ewa 'na wòlta. Cèrt che l'ewa 'n'ufèrta da pòri jént. Parchè 'n dúwa l'è shtai ferìi, pòru Siñur, cum'è 'dèss quan' che sa dis i *Patèr*, da la setimána santa: "*Adoramus te, Chrishte*" e pö 'n "*Gloria*" e pö "Per la piaga della mano destra, per la sinistra, per il piede destro, il piede sinistro, che è shtai mundàa, per la piaga del sacro costato e per la corona di spine". Dopu: "Perdónum, car Siñur" sa dis in dialètt.

Ai quatr'ur, al venerdì, y nawa tüc in ǰenüžón e y ga dižéwa: "O Siñùr, che ta sée mòrt in cruž par tüc i pecadùu, fala finìda in da shti ur!" e lì ga dawa a sunà fòrt cunt i gri-grì. Dòpu y veñéwa a ca, quai d'ün y töghéwa sü 'na féta da pañ, quai d'ün 'na féta da pulénta, e y nawa jó 'n piàza e wužàwa: "Uéila, vardìi che sém nay a sunà sü la pasión ai capèll, e sábat dém pö l'öf che l'hém meritàa".

Hu lasàa 'ndrée da Páshcua che gh'è 'l Venerdì sant, che la sìra dal Venerdì sant, ai vòtt y fa la funzión cunt i fiàcul, e y fa i quatòrdas ishtazión da la Via Crucis. In da fa la funzión y pòrta 'l Ziñùr cun la barba, che l'è 'n Crucefìss gran' cun la barba. La barba l'ewa faya cunt un tòk ǰó 'n funt da la cùwa d'una waca, ma par fa che i ǰént y ciciaràss miña y dižéwa, "La barba dal Ziñùr l'è faya cun la barba dal carlòn".

Oñi tuchét da shtràda y ǰént dal paés, quìi che cunfína cun la shtrada la sua ca, y prepàra 'na capeléta che la séña la shtazión. Dòpu, i shtazión da la Via Crucis sa sa cúma y è.

Al Venerdì sant quan' che y ha fay l'urizión dal Venerdì sant y töghéwa sü 'l Siñùr d'una Cruž granda. Y la töghéwa sü wün da Lanz, wün da chi, wün da lì, e wün in di pée, wün in dal cò e düü brash. Y ewa quatru óman che y la purtàva. E lüü 'l gh'ewa sü 'na barba négra, l'ewa 'n Crucefìss véc, la curóna da shpin 'n pùu grandèla sü 'n sül cò. E y nawa 'n funzión tüt in ǰir al paés, ch'y fawa quatòrdas ishtazión; dòpu sa veñéva a ca e y fawa 'na prédica sü la Pasión dal Ziñùr. E gh'ewa tüt al paés in ǰésa: mancàva pròpi nisün, che gh'ewa perfín vèr' la pòrta parchè y ga shtawa miña cun tüc dént in ǰésa.

Quesht'ann al d. A. la wurüü fàla na 'l cimitéri sémpru ai vòtt da la sìra, e i ǰént y wuréwa cum'è miña na sü parchè l'ewa tròp tardi a na 'l cimitéri. A 'na dént al cimitéri a una cert'ura da sìra i cruž y fa 'n pùu 'mpresión. Parchè la sa quéla canzón:

> Son l'undici di notte e l'aria è oscura, ecc.?"
> mi la cantàva sémpru che y ma dižéwa: "Tì, Lina, ta sée 'n usiñöö a la matìna!". "La voce dai gorgheggi argentini" al m'ha dìi 'l don Carlu.
> Dòpu la viñüda dal d. A.: "Ném sü che sém sha tüc in funzión", e da meñ a mañ a gh'éwa 'na cruž tacàda sü magari 'n d'una piánta, e gh'ewa sü "Prima stazione", "Seconda stazione", ecc.

Tüc i dì y nawa a sunà al mizhdì, tüc i dì fin al venerdì y sunàwa al mizhdì, e pö y sunawa la Mésa séca parchè vö di che 'l prèwat al pudéwa miňa cunsümà, parchè 'l Siñur l'è mòrt, e 'l risüshitàwa al sábat ai déž ur. E 'lùra y sunàwa i campán da fèshta. Tüc i mamm i ciamàwa i fiöö: "Andrea, J̌uwànn, Paul, Danièl, J̌ìli, Furtünàa, Mìliu, Ménik, ecc., y ga ciamawa 'Bagàtt' (i galétt, cavalée che y wa 'l bóshk, y ga dis i 'bigatt'). "Sha a lawà i öc che l'è risushitàa 'l Siñùr, e bažée la tèra" y fawa. L'ewa 'na divuzión cum'è a San J̌uwànn Batishta che sa va fö a lavà cun la rüjàda parchè "'l San J̌uwànn al fa guarì tüc i magañ". E tüc i fiöö y nawa ǰó e sa shciupàwa dal rit. "Pashcua, fèshta granda" e ciau, dòpu lì l'è finìda.

Al sábat quan' che sunàwa i campàn ai déž ur a la matìna, al prèwat al benedìwa 'l fök e l'aqua in mèz a la piàza. E sü 'n di murón a veñéwa föra i fùnc matt ch'y ewa cum'è grant ishì, e quìi lì quan' che y veñéwa föra y a catàwa i ǰént e gh'y a purtàwa ǰó 'n secreshtìa, parchè 'l prèwat al duperàwa quìi ròp lì: y a pizàwa e ya benedìwa e gh'y a dawa sü al secrìshta, che'l gh'ewa nóm Uràzi e par shurnóm y ga ciamàwa 'l 'Ratt'. Parchè y ewa grant e y a teñéwa 'n mañ piz e 'l nawa dent e föra di ca. Quan' che l'ewa benedìi quél fök lì ga na dawa un tukét par ün ai ǰént e y a metéwa là sül fök piz, che'l preparàwum al nös fök par quél da fà lì. Par pagàl i ǰént y ga dawa un öf par ün, oñi famiglia, 'nsóma. E dòpu lüü al nawa a véndai sü a Lanz dal Bosi macelàr.

Dòpu gh'ewa anca 'l prèwat che nawa a benedì i ca. E quél al benedìwa la ca e la shtala e ga dàwum düü öf par la ca e dü öf par la shtàla. E al don Carlu al veñéwa sémpru sü da la mia Mamm a tö 'n cavàñ da métai dént, e quan' che l'ewa pién al mandawa 'l fiöö ǰó 'n ca a vuzhdàl. Anca lüü al vendéwa in part quìi öf lì parchè al pudéwa miňa cunsümày tüc parchè l'ewa lüü e la sua mamm. E a reshtituì 'l cavañöö al veñéwa sempru lüü 'l don Carlu, parchè 'l wuréwa ringrazià la mia Mamm dal pieže che la ga fawa. La sua mamm la sa ciamàwa J̌üsepìna. La ciamàwum quasi sempru 'Mama'.

Al zábat ai déž ur, quan' che sunàva i campàn, na fawa sémpru lavà la fácia e dì: "Sum cunténT car Ziñur che sii risüshitàa", e 'l *Gloria Patri*.

Al sábat da sìra i fiöö y fa pushéna e 'lùra y va a cercà sü dent e föra di ca ai tré ur al dòpu mizhdì, e y cérca sü 'n pùu da tütt quél che ga da e quai d'ün y ga da 'n quai cinq ghéi o dež ghéi da ram e

quìi pòk danée ishì y crùmpa quai còss püsée, parchè in da la cumpañìa gh'è dent quatru che y fa 'n pùu da padrón. E 'lùra y crùmpa 'n quai zik da furmày, un quai quar' da vin e quéla lì l'è la shéna di quatru che cumànda sura la brigàda. Quìi püsée pinìn y ga crùmpa 'n kìlu da ris e 'n pùu da furmày, quai zik da bütér che ga dà i famìgli 'n dúwa che y va dént a cercà sü, e quìi ga cérca par pieżé, quìi che ga fa la pushéna y fa cöż al rìs e pö y ga la fawa jó cushàa [condito]. E dòpu y la büta föra in d'una cónga da quii da ram. Y la métt ǰó 'n tèra e shti tuŝunétt y sa métt tüc in ǰir a la cónga e y màiya sü cun mañ e miña mañ, senza cüjàa, par fa 'n présa, parchè tüc y cérca da maiyà e dòpu ga n'è pⁱü ǰó 'n da la cónga. Adèss gh'è pⁱü da fiöö, y la fa pⁱü. Pushéna vö dì dòpu shéna. Y cöżewa 'n kìlu da rìs par tüc quìi pòri fiulétt, parchè na wòlta i famìgli gh'éwa dént sémpru sés o sètt fiöö par ca. I fiulétt y ewa dersètt o desdòtt e pö gh'ewa i quátru capurài, y ga ciamàva i capurài. Quìi lì y manǰàva da par lur in d'un sit in d'è sa fawa miña vedé da quìi pinìn. Dòpu la mia Mamm la cercàwa da fa cöż i cashtéñ al dòpu mizhdì e ishì la sìra, quan' che y ewa manǰàa 'l ris ǰó 'n da la cónga, quìi pòri fiulétt, la mia Mamm la ga dawa ancamò 'na canèshtra da cashtéñ e patàti. Còtt inzéma y ciàpa 'l culùu di cashtéñ. "Shura Lisa, cum'è y è bón!" "Ti ta n'hee tö sü düü invéci che wün d'un patàti". Par fa 'n présa y a metéwa fina ǰó 'n shcarsèla par manǰài dòpu. E la mia Mamm la ga diżéwa: "Cìtu, cìtu! Fée i brawi, che ga n'è lì par tüc".
Quìi òltri da la part da là, i püsée grant, quìi y manǰawa i lügànik cul pan e furmày e y bewéwa. Parchè y wuréwa miña dak al vin a quìi pinìn, y wuréwa béwal lur. Dòpu y nava föra, che y nawa a ca e par la shtrada y cantàwa: "Se hém ciapà la cióca a l'hém pagàda nüm".

Páshcua

Y fa nagótt par Páshcua. L'è 'na fèshta tan' sentüda, e sa fa cöż i öf e sa 'nfiùra (sa ga fa sü i fiùu) e sa ténc anca cunt i puràsh di shigóll e y rèshta béi marón ishcür. Una wòlta i ǰént i teñéwa i pèll da shigóla quan' che y a töghéwa sü in autüna e y a metéwa wia a pòshta béi sék i pèll, par Páshcua par ténc i öf. I nös pa e i nös mamm y ma na dawa ün par ün béi tenǰüü e sa üsava a fa pichéta,

che l'è 'n jök. Quél che'l za rumpéva al ga dawa l'öf rótt a quel òltru che ga l'ewa bón. Sa ridéwa tant, ròp da fiöö. Dòpu sa curéwa a ca: "Mamm, m'ha rótt l'öf, al Vincénz, al Paul, quìi ch'a l'è". E 'lùra la mia Mamm la ma 'nzeñàwa cúma duwéva tiñì l'öf par miňa lasàl rump: shtréc sü 'n cima: "Ta 'l téñat in man bée e ta ga la fée picà da quél òltru, mai picà ti, l'è lüü che'l g'ha da picà, e 'lùra sa rump quél". Quél che picàwa 'l za rumpéwa.

Sa nawa a fa quai paseǰàt, se gh'ewa 'l sùu, se da no sa shtawa 'n ca, sa metéwa la düü béi shük [ceppi], sa fawa 'n bèl fök cunt una butéglia da win sül tàwul, veñéwa 'n quai amìs e y ǰügàva magàri ai cart. Al mè Pa e i mée fredéi che y ewa ǰemò grant, anca lur, parchè al di da Santa Páshcua, 'l mè Pa al wuréwa miňa che sa nass a l'ushterìa, parchè l'ewa un di tan' reliǰùs.

Al dì da Páshcua, sa fa nagótt parchè l'è na ǰurnàda pytòsht santa. A weñéwa pö 'n quai amìs a la sìra 'n ca e y ǰügàwa ai cart, dama e shcak. Però i shcak y wuréwa mai sentì nisün da ǰügà, parchè y diżéwa che guadañàwa sémpru damò 'l mè Pa, e y diżéwa: "Ma che gòss che ta gh'hée ti síndik, ta wöö sémpru guadañà damò ti". E 'l mè Pa al ga fawa sü na bèla ridüda (l'è püsée véc che 'ridada') e y wulzàwa sü tüc al bücér e sa na bewéwa 'n gótt. E pö y diżéwa: "L'è bèl a wiñì a truwàt ti parchè a càshat là da quìi shük in sül fök, che y càsha la bràża che y na fa shta luntàn cen' metri da lüü".

Lünedì da l'Anǰel. Nawa sémpru a fa la paseǰàda, se'l fawa miňa fréc che gh'ewa 'l zùu. Y töghéwa sü la dóna e i fiöö e y nawa sü 'n Cazhlé o sü a la bóla, o föra a la Madunìna da Wèrna. E sa cuminciawa a catà quìi fiùu pinìn, pinìn, celeshtìn e jaldìn, pròpi i prim che veñ föra. Mi'l zu miňa cúma y sa ciama.

Sa nawa sü al dòpu mizhdì quan' che y ewa manǰàa e i fiöö y ewa tüc cunténť, parchè y ǰügava lur, intànt che i pa e i mamm e y amìs y cüntawa sü i sö reżón setàa jó sül pàshcul. Nüm ga díżum pràa a quìi che ségum.

Dòpu, sü 'n da la bóla, sü 'n Cazhlé, a fawum un biglietìn e ga shcriwéwum: "Ciau J̌iruméta", e pö 'l metéwum in d'un buteglìn, o 'na butéglia, e pö 'n cólp fòrt e la bütàwum dent in da la bóla. E pö al nòs Pa 'l diżéwa: "Adèss nüm a wém a ca, e quìi ch'y a tröwa y diżarà: 'Chisà cúsa gh'è dent in quéla butéglia lì? Guarda là, gh'è

dént un bigliét'. E lur y credarà chisà cuss'è e'ntant y wa dént a bañàss tüc par tiràla fö e y tröwa dént: 'Ciau, Ǐiruméta'.

Dòpu veñéwum a ca tüc cunténT. Sa fermawa tüc a dak da manǰà ai sö béshti, pö quan' che l'è ura y sa mulcéwa e pö veñéwum dént in ca cul lac, al purtàwum in casèra e pö veñéwum dént in ca, manǰàwum béi shtrak e nawum in léc présht, parchè séwum shtrak.

Al vintiquatru d'april l'è *San J̌òrč*, gh'ewa quel dètu lì: "Dumáñ l'è San J̌òrč, anca se l'è 'n pèz che'l piöf pⁱü, al San J̌òrč al bréwa al cawàll, e ilùra al piöf".

A *San Mark* (25 aprìl) tüc i paés y wa a fa i *Rugazión*. S. Mark a l'è quél che l'ha fay i urizión parchè sa'nvia la primawéra: tüt ǰermöiya, par fa che y faga un bón ann. A San Mark gh'entra miña cui rugazión, però i dis la shtésa urizión. A la matìna gh'è la Mésa e sa canta i letàni da tüc i Sant in dal na 'l cimitéri in funzión. Quan' che sém sü 'l diżéwa sü 'n pùu da urizión par i Mòrt, e quan' che'l turnàwa 'ndrèé lì al bìviu, che'l saréss lì 'n dúwa gh'è 'l Rému, al fermàwa la funzión, al don Carlu, e'l ciapàwa in man la Cruż, al ciamàwa 'l fiöö e 'l ga diżéwa: "Pòrtum sha la Cruż". Al fiöö l'è da nanz cunt al Crishtu, e 'l cantàwa: "*A fulgure et tempestate libera nos Domine*", e cun la Cruż al la wulzàwa sü e la tiràwa jó ai quatru punti cardinali, a levànt e punént, a mizhdì e mèża nòc. E nüm duwéwum rishpunt: "*Te rogamus, exaudi nos*". Mi ma piaż püsée 'l Latìn se anca 'l capìsi miña. Dòpu wa 'nnanz a la funzión e quan' che rìwum in jésa a cántum la Santa Maria, i Santi Nazaro e Celso, parchè y è i nös prutetùr da la jésa dal paés.

San Pancrazi (12/5). Mi ga l'hu ǰemò cüntada sü, 'n da quìi pàjin che l'ha ǰemò shcriwüü, che sa nawa dént da l'Ernèsht a manǰà la büséca. Magari y ǰügawa 'n cólp ai cart, da frun-frun (in présa), parchè y gh'ewa da viñì a ca, sa següitawa a fa fač in campaña.

Mi, i òltri al zu miña, ma mi n'ewa là divèrsi: la żia Urtensia, e 'l żiu Bruno. In primawéra 'l mè Pa 'l ma diżéwa: "Ném, Lina, che fém una pasejàda fin'a Persùra". La żia Urtensia la gh'ewa sü l'ushterìa, y ga ciamawa la "Cunta", da shurnóm, parchè l'ewa cum'è 'na cuntesìna, da quìi tušànn che y sa teñ sü, che y g'ha 'n pùu la shtüpidéra, che y vö fass vedé 'n pùu shuréta. La ma diżéwa magàri: "Gh'hét fam? Sha, sha, che ta mánǰat ! un zìk da paň e salàm intànt che nüm ciciàrum e ishì ta pásat al temp".

13 da jüñ - Sant'Antòni da Paduwa a Persótt

Y fa 'l Zant'Antòni, sa pò pizà na quai candéla parchè sèm (?) diwòt dal Sant'Antòni. "L'è tan' miraculùs". Sa dižéwa ishì ai témp da la mia Mamm. Dòpu y fa 'na funzión granda e la sìra, finìda la funzión, y 'ncànta i canèshtri e quél che y tiràwa sü y la metéwa sémpru via tüc y ann, parchè 'l prèwat l'ewa pensàa da fa sü 'n uratòri par i fiöö. E'l g'ha reüsìi e l'ha fay sü ün püsée grant che y métt dent i ǰént véc che y è shùri, parchè y ga fa pagà fòrt. E ishì va 'nnanz, pòsht da lüsu. E 'lùra la mia Mamm la ma dižéwa: "Al dež ghéi, cerca da tiñìl da ufrì parchè y fa sü l'uratòri".

Cèrt che 'l Zant Antòni da la barba biànca, che l'è quél dal purcèll, l'è pròpi miraculùs anca lüü. Quél lì l'è püséé a la mañ, parchè sa perdéwa i ròp e pö dižéwum, "Sant'Antòni da la barba biànca, famm truwà quél che ma manca", e dòpu 'l za truwàwa. Quìi che y la ciama y tröwa pròpi la ròba in qualunque sìt. Cèrt che büsöña pregà cun fét e quai wòlt dì 'l *Pater Noster* a l'incuntràri.

Al Corpus Domini da jüñ

Sa wa a catà la màina [maggio ciondolo]. Al pòru Santìn a l'ewa 'n bigutón da ǰésa, e 'l dižéwa tanti da quìi beshtémm quél ómm lì, e l'ewa da ǰésa, bón, caritatéwul, par un pieže al za deshfàva, damò che 'na paròla e fö 'n "Crishtu". Al fawa ishì: "Guarda, bambinàsh che véñi sü a töt fö da la cüna se ta ma ütet miña!". E pö quan' che l'éwa al Corpus Domini - mi cunfinàwa cun la ca - metéwum föra tüc i lensöö par i shtraat, da sha e da là, che al *Corpo di Dio* al duwéwa pasà dént in mèz. Sa ütawa la pòra 'Legréza, la gh'ewa pòk, l'ewa 'na pòra dóna, la dis: "Mi pòdi miña mét fö, parchè g'hu damò 'na cuwèrta sóla", e 'lùra la mia Mamm la ga dawa 'n para da lensöö. La pòra Nana da Shpazz, anca lée la ga dawa 'n lenzöö e 'na cuwèrta e la pòra Martinéta la ga dawa 'n bèl tapée grant, miña tan' bèl, ma 'nzóma l'ewa grant! E 'l fawa la sua figüra, al shtupàwa 'l böc. A tirà i còrt [corde] e purtà jó i paiy [pali] veñéwa al Bagàtt e 'l Makk (Jacum), e 'l Zantìn 'lùra al ciamàwa, che mi séwa lì 'shtrada 'nzéma a la mia Mamm cunt'al ǰèrlu di lenzöö a ütàk a métai föra. E'l Zantìn al dižéwa, al ma ciamàwa: "Linéta

bèla, ném che wém sü al Dusèll a catà la màina da mett ǰó 'n tèra che pasa 'l Ziñur, e tö sü 'n pùu da vas e pòrtai là 'n da la capèla da 'Via Dòr'. E ishì ta ga ütat a l'Ambròsia a paràla che ta'l zée che lì sa ferma 'l prèwat da wulzà sü 'l Siñur par benedì 'l paés e tüc i jént che gh'è dént", al fawa, pòr ómm: "Dai, shpeséga, se da no fémm miňa a témp a catàla, fala jó e 'nzunnàla [seminarla]". L'ewa 'n belée, 'l Corpus Domini y fa pⁱü nagótt. A gh'ewa 'l pashtùu di bö, al pòru Bétt, al zu miňa sa vö di Bétt. A ga diżéwa: "Guarda, Crishtu, che se ta véñat miňa a ca (cui böö), prima di nöf a ta gh'hée da fala cun mi, veh, parchè i dónn i g'ha fö tüc i lenzöö, magàri i böö i caga 'n dal pasà e ga salta sü i zhbróf da la buàsha in zü i lenzöö.

Ilùra mi e'l Zantìn töghéwum pö sü 'n zak e filàwum sü a catà màina e pö veñéwum a ca, la shernàwum in dal pòrtik o lì anca lì 'shtrada, a fàwum na bèla mòta, la töghéwum sü 'n pùu par wòlta in d'una séja e pö nawum a 'nzunnàla. Al Dusèll l'è 'n da la Sélva Mazhliàna. Nawum a Mésa, al diżéwa la Mésa ai deż e mèża. Sa cuminciàwa la funzión e ai vündas e mèża ewum fay tüt al ǰir dal paés, cul Ziñur sótt al baldüchìn, e 'l nòs don Carlu al za shtimàwa parchè 'l wedéwa tüc ishti óman a manejàss e duperàss par la fèshta. Al vedéwa che y rishpetàwa al Corpus Domini. Ai vündas e mèża l'ewum finìda e veñéwum a ca e oñi d'ün y tiràwa dént i sö lenzöö, segun' quan' che ga n'ewa fö, parchè oñi d'ün y quarciàwa i mür da la sua ca e y metéwa ǰó anca sü i fenèshtri, y paràwa anca sü i fenèshtri. Parchè y lasàwum miňa föra sül mizhdì, parchè gh'éwum pagüra che pasàss quai d'ün a rubài. Si, parchè ǰó a la Malga ga n'è shtay che y l'ha purtàa via a la pòra Désul. "M'ha mandàa chi Cénzu", la diżéwa.

Quan' ch'ewum manǰàa, sa ütàwum a fai sü, e lì l'ewa finìda la fèshta dal Corpus Domini. Y l'ha sempru faya la duméniga, per via che'l ǰuwedì i óman gh'ewa da 'na a segà e lawurà. E 'lùra al don Carlu la purtàwa da fal a la duméniga, ma senza müšica, parchè da müšica ga n'ewa miňa a quìi témp lì. Al dòpu mizhdì y nawa pö dal Maccu a ǰügà 'n pùu ai bócc, un pùu ai cart. E ai tré ur weñéwa a ca a regulà i sö béshti.

16 da lüy - Madóna dal Cármen a Caŝàshc

Mi da là al zu miña cúsa y fa che sum mai naya. Gh'ewa la suor Anjuléta che l'ewa chi a Shcaria, che l'è naya a Caŝàshc. Y l'ha trashferìda a Caŝàshc e quéla la cüntàwa sü che gh'ewa 'n gran feshtón a quéla Madóna lì, e dòpu cüntàwa sü 'n quai wòlt quel maèshtru che ha töy la tuŝa dal Batishtìn da Shcaria [Ciapponi]. L'ewa 'n pùu 'n pegurón, al ga nawa drée ai dónn. E 'l ciamàwa sü quél lì che shparàva i murtée e la sìra dal zàbat y fava 'l falò, y sa tirawa la tüc 'nzéma 'n jir i óman e i dónn a shtu falò e y cantàwa: "La Viuléta la và, la và. La wa sül camp e la sa 'nzuñàwa che gh'ewa 'n bèl jin jin che la rimiràwa. 'Parchè ta ma rimírat, jin jin d'amùr?' 'Parchè ti ta sée bèla, se ta wöö viñì 'nzéma da mi a la guèra'. 'Ma mi véñi miña a la guèra, parchè 'n guèra sa manja maa e sa dòrma par tèra'". Dòpu quéla lì l'è finìda. E dòpu jó a rit. Sa ridéwa e l'ewa na bèla cumpañia. Ishì y dižéwa tüc in cumpañia.

26 da lüy - Sant'Anna

Y na wuréwa wün tüc i ann in da la funtàna. E tüc i ann ga n'ewa wün che'l 'negàwa. Un ann è 'negàa 'na bèla tuŝa che y ga ciamawa la 'Bersagliera', da shurnóm, dal Rundunìn. L'ewa dal Friuli, ma che la gh'ewa la žia sü al Rundunìn. L'ewa via a sèrva 'n d'una famiglia da Lügàn. La gh'ewa da cürà 'n fiulét da quatru o cinqu'ann e l'ewa la sü la shpiaja da Santa Margherìta, shtu tuŝa che la fawa jügà 'l fiöò. Un shur al g'ha dumandàa la shtrada da na 'n d'un sìt e lée 'n dal parlà cun ishtu shur, al fiöö al ga shcapa wia e 'l wa dént in dal lak. Un'unda l'ha tiràa dént e lì l'è saltada dént anca lée e invéci l'è reshtàda dént anca lée, pròpi al di da Sant'Ana.

I mamm al dì da Sant'Ana y cercawa da tiñì dént i fiöö 'n ca, parchè y gh'ewa pagüra che là dal Maccu, che l'è tacàa al lavatòi, ga burlàss dént un quai d'ün par la funtana in duwa lava i dónn. Ana sa ciamàwa la mamm da la Madóna e 'l zo ómm al sa ciamàwa Juachìn. Parchè l'ewa al nóm da la mamm da la Madóna al prèwat al cantàwa 'na Mésa un pùu particulàr.

Cum'è a *Sant Ana*, i dónn sa truwàwa e y dižéwa: "Cum'è Sant'Ana, che lée na wöö sémpru wün 'n da la funtàna, che la g'ha

l'aqua in dal shcusàa, è difícil che'l piöwa miňa", e gh'è sémpru wün che 'néga. Sa leǰéwa i ǰurnài al 26 da lüy. Chi a Shcaria gh'è shtay anca 'l suldàa, l'ewa 'n Lurati, Angelu. L'ewa a Firenze a fa'l zuldàa, pòru fiöö, ma tant un bèl fiöö. L'ewa tan' bón anca, è wiñüü anca düü o trìi üficiai quan' che y l'ha mettüü wia. Quéla lì l'è na setimána da tempurai. Al 26 Sant'Ana, al 27 San J̌acum, al 28 Santi Nazàri e Cèls, tüta 'na setimána da tempuràl.

27 da lüy. San J̌àcum

L'è al dì dal dilüviu. Difícil che'l piöva miňa. I ǰént y diżéwa parchè l'ewa na setimána da tempuràl.

Al franculìn a l'è 'na shtüwa faya da quadréi. Al ga l'ewa dént in cámara in dùwa che'l durmiva 'l don Carlu in da la ca véǰa paruchiàl.

28 da lüy. Al San Nazàru e Cèls

Piuwéwa quasi sémpru. Anca lüü al sa che sa nawa sü al cimitéri a truwà i mòrt, a di sü 'n pùu da urizión, un pùu da Patèr ai mòrt. Dòpu ch'è viñüü 'l prèwat don Fernandu, y 'ncantawa i canèshtri, ma sü al cimitéri. Al shur Sioli l'ewa dént in da la banda, l'ewa 'l President da la Müšica e 'lura anca lüü l'ewa d'acòrdi cunt al prèwat da fa quìi canèshtri lì e che ishì sa tiràwa sü 'n quai còss par la ǰésa da San Nażée, e al Sioli al ga regalàwa sempru 'na damíǰàna da vin par i canèshtri. E dòpu tüc y ga dawa 'n quai còss, parchè y ewa par al cimitéri, par regulàl, par fa i fenèshtri. A gh'ewa al Vèshpur, pö sa shtawa dént in ca, sa regulàwa i sö béshti. Quan' che gh'ewa 'na sücìna o che'l següitàwa a piöf, y fawa al triduu, ǰó 'n ǰésa a la sìra benedizión e y cantàva i letàni da tüc i sant par trìi dì, y fawa quél lì e dòpu veñéwa föra, al témp al veñéwa föra, se gh'ewum büsöñ al bèl temp, e se 'nveci gh'éwum büsöñ l'aqua, al za metéwa a piöf. Ma l'è pròpi wera. Adèss gh'è pⁱü da fét, car Siñur. Dòpu lì gh'è pⁱü nagótt.

15 d'agosht. Chi sa feshtéja la Madóna da l'Aiuto

I fa trìi dì la benedizión a la sìra, prima che la véña, par implurà la benedizión sura 'l paés. Quéshta chi y l'ha metüda 'l don Cavadini. Prima la sa feshteĭàva miňa, sa feshteĭàva la Madóna ishì cum'è 'na qualunque duméniga. Quel dì lì da la Madóna da l'Aiuto, l'ewa sémpru tacàa sü, sura la pòrta dal campanìn da la jésa.

In dal na sü che fawa a na a Griant par tö 'l predicatur, al d. F. al m'ha dumandàa: "Lina, al sét miňa cúma la sa ciama quéla Madóna lì sura al campanìn, quel quàdru?" e mi g'hu dìi: "Y ga ciama la Madóna dal vélo", e l'ha fay: "É méy che ta ga la disat cun nisün che par fa 'n pùu da danée büsöña che ga cambia 'l nóm e ga méti nóm 'Madóna da l'aiuto' e ga diži 'n paròchia che hu truwàa 'na carta antica che la sa ciama 'Madóna da l'aiuto'". Ilùra l'ha ciapàa 'n'urizión che chi a Shcaria y l'ha mai sentüda e n'ha junĭüü dént un quai tòk che l'ha pensàa lüü, e ishì la wa cun la Madóna da l'Aiuto che l'ha tiràa sü tanti da quìi sòlt. Y la feshtejàwa e dèss y la feshtéja al 15 d'agósht.

A la matìna gh'è 'na Mésa tan' granda. I sóna da cuncèrt i campán par tüta la jurnàda oñi dó o tré ur i cuncèrta. Adèss quishti chi da prèwat y la fa p^{i}ü. A la sìra pö y fa la funzión cun la fiaculàda. A l'è 'n belée a véss fö da la funzión a guardàla parchè gh'è tanti culùu in zü i fiàcul che la sumèya a 'na shtrada da fiùu e tanti vilejànt y ga fa la futugrafìa.

Quìi da Shcaria y ga preparàwa i capelétt, y ewa capelétt ishì e ga metéwum dént al ciar cun dó candél e dòpu 'l sa fermàwa a oñi capeléta, al ga dižéwa sü 'n '*Pater noster*', 'n' '*Ave Maria*' e 'n '*Gloria patri*'. A gh'ewa quatordas o quindas o sédas capèll. Y nawa 'n sü anca fin'a l'Altawall. Quan' che ga n'ewa p^{i}ü y turnàwa 'n drée cun la funzión, e dawa la benedizión cul Santisim e pö sa reshtàwa drée a 'ncantà canèshtri. L'ewa méttüü 'na fèshta quél don Fernandu lì che, 'citu'!

Prima che ga füss la Madóna da l'Aiuto na 'ncantàwum miňa da canèshtri. Y a 'ncantàwa da mac quan' che gh'ewa la fèshta da Maria ausiliatrice, che l'ewa damò 'n quàdru. Al d. C. al dis: "Sentite parrocchiani, vedi che sìi ishì 'nferwuràa e gh'hém damò 'n quadru, hém da méttas adrée a crumpàla la Madóna?" E' shtay 'na vuž sóla a dì da sì. Al z'ha 'mpeñàa e l'è nay 'n Val Gardena e

l'ha cumandàda faya tüta da léñ parchè l'è miña ishì periculùsa da rúmpas. Quan' che sém nay jó che l'ewa riwàda y ewa tüta n'eshclamazión: "Oh, che bèla, che bèla!" E 'lùra al d. C. l'ha dìi: "Adèss la Madóna la cóshta tant (ma regordi p[i]ü) e tüc i famigli y pò ufrì quel che y pò", e l'ha tiràa sü da pagànn dó. E ishì l'ha crumpàa 'l trònu. E 'ntant a mac, al 24, feshtéjum sémpru la nòsa Madóna. Quan' ch'è riwàa 'l Cavadini, che l'ewa tant gulùs di sòlt, l'ha mettüü 'n aria i canèshtri anca d'agósht. L'ha fay i canèshtri anca al cimitéri da San Nažée. Quel prèwat lì al zegüitàwa a caneshtrà parchè l'ewa gulùs di sòlt, e pö l'è shcapà lüü e i sòlt, e l'ha lasàa chi i débat da pagà. Invéci 'l don Aldu l'ha lasàa chi vòtt milión e l'ha mai mandàa fö una létra. Invéci quél òltru tüc i béi fèsht l'ewa sha cunt i létri.

16 d'agósht. Féra da S. Ròk a San Fedée

Al dì prima l'è S. Ròk che l'è na 'jesina föra 'n campaña a San Fedée. Ma lì l'è 'n burdelée. Gh'è là tanti bank, anca zíngar, gh'è la da tüt: seǰunàtt, umbrelàtt, tulée, muléta, limunàtt, zíngar che dis la wita di jént, e tan' banchétt che y vent da tüt, e camìs, shcüdèll, tüc quìi ròp lì 'nzóma.

E dòpu i jént y va cun divuzión, i pìza i sö candél a San Ròk, parchè l'è quél che teñ luntán i piàk. A la matìna ai vündas gh'è la Santa Mésa in grant, che vö dì la Mésa da lüsu 'nzóma, e al dòpu mizhdì, i Vèshpur cun la prédica che parla di miràcui dal San Ròk, che'l g'ha 'l cañöö che'l ga metéwa 'n tòk da pan (?) in bóca e'l nawa a purtàgal a quìi da la pèshte, che gh'ewa i malàa da la pèshte. Lüü l'ewa malàa cun tüc i piàk in di ǰinöc e 'n di gamp, al San Ròk. Ècu, quan' che l'è San Ròk y va par la sua fét da quéla roba lì, parchè al teñ luntàn i piàk. Dòpu y guarìwa: gh'ewa la fét, y pregàwa, y ga fawa sü i sö vóti. Sarà anca la fét, e 'ntant y guarìwa. Parchè la mia Mamm la diżéwa: "A l'è miña 'l léñ da la navàsha, l'è la gran fedàsha".

Mi l'hu mai cuñusüü 'l San Ròk, n'ewa sentüü parlà sémpru di mée jént. A n'hu cuñusüü wün mi, un eremita che 'l wivéva la 'n sélva sótt ai cashtéñ, e shtawa là dì e nòc e ann e ann al ga shtawa, che quél l'hu visht mi a murì che y è nay là quìi da Shcaria cun la

shcala a töl quan' che l'è mòrt. E 'l Cumün al g'ha fay la cassa. E par ishtà dént quan' che'l piuwéva e che gh'ewa i tempéri 'nzóma e che'l veñéva nòc par durmì, al gh'ewa 'na cashtéña gròsa che y ga ciamàwa la Caraböta, parchè l'ewa böta [vuota]. Al reshtàwa dént lì. L'ewa tan' véja che da dént l'ewa marčìda tüta e gh'ewa damò la pèll in jìr. La gh'ewa miňa sü da téc e lüü l'ha mettüü sü düü tòk cum'è füshtañ, y la ligàwa sü 'n d'una quai manéra. Lüü 'l za fawa mai vedé da nisün. Y la vedéva mai nisün. Al manjàwa raìs e quai bak, curnàa, brüñö, üga gulpìna. Quai d'ün y ga purtàwa lì 'n quai còss da manjà. Y la metéwa jó 'n da shtu pötasha [pöta = scodella], cum'è 'na shcüdèla da léñ. L'ewa cum'è 'n zalvàdik. Al batéwa tüc quii sélvi lì. Al batéwa la sélva Mazhliana, 'l Furìn, la sélva di Böö. Adèss che ma véñ in ment, al za ciamawa Butti.

Dòpu y fa la funzión in jir a la jésa che y porta al San Ròk, che'l g'ha 'n man un bashtón cun dent un fagutèl shfilzàa dént e cun sha al zò cañöö che'l g'ha 'n bóca la michéta. Finida la funzión y da la benedizión cul Santìsim e dòpu sa wa a cà e l'è finìda.

Al l7 l'è la féra da San Ròk che y porta la anca i béshti da vént e pö quél dì lì a gh'è là quìi che y a prémia, quìi che cumànda 'nzóma da l'agricultüra. E lì 'n da quéla féra lì, gh'è pròpi lì da tüt, da tüt che sa pò crumpà qualunque ròba. E par sòlit quìi che ména la i wak, y ga crumpa i canàul e i ciòk, parchè y g'ha sü la benedizión dal San Ròk. E dòpu, cunt i prémi, i béshti püsée béi y a bulàwa, che y ga metéwa dént un urejìn dent in da l'uréja e i padrón y veñéwa a ca tüc cuntént, parchè la vaca bulàda la gh'ewa püsée da valùr. E quan' che la fawa 'l vedèll e veñéwa quìi lì che bóla e y bulàwa anca 'l vedèll, che se l'ewa da macèll al ciapava püsée sòlt.

La Madóna 'dulurada da Cashtiglión, quan' che y fa funzión, la müšica la sóna da mòrt, che mi la prima wòlta hu ciapàa 'l shtremìzi parchè hu dìi: "Y è drée a purtà la Madóna jó 'n dal böc, che y sóna da mòrt". E y m'ha rishpundüü, wün da Cashtiglión: "No, siñurína, parchè l'è la Madóna di sètt ishpàt", e 'lùra y ga tuca sunà da mòrt. Dòpu y veñ indrée e la fèshta l'è finìda.

In setémbri a gh'è miňa da fèsht
In utùbri al San Gall da Póna
A veñéwa sü 'n ca dal pa Yàkum (l'ewa Jàkum, ma y ga ciamawa

'Yàkum') la shura Nèffa [Genoveffa] e 'l pa Yàkum a l'ewa 'drée a tirà sü l'aqua dal póz, e l'è riwàda dént in curt e la g'ha dìi: "Yàcum in cö l'è 'l San Gall". "Hi, hi. Che fèshta che fa i galìnn". "A ta sée pròpi sémpru quél, ti, veh. Ta ciàpat sémpru i ròp in rit. Siat 'n pùu sériu che 'dèss a ta sée 'n ómm finìi". L'ewa 'l zò fredèl.

La shura Nèffa l'è viñüda sha dal zò fredèl che y ga ciama 'l Pa Yàkum e lü l'ewa la 'n dal póz a tirà sü l'aqua. E lée l'è naya sü la pòrta da la curt e l'ha fay n'eshclamazión, l'ha dìi: "Yàkum, in cö a l'è 'l San Gall". "Hi, hi - lüü 'l g'ha rishpundüü - che fèshta che fa i galìnn in cö", e pö y ha fay ǰó 'na ridüda tüc düü e dòpu l'è viñüda dént 'n ca 'n pezét e pö la dis: "Dèss wu a ca anca mi", e lüü 'l ga rishpundüü: "A San Gall?" e dòpu l'è naya e dòpu l'ha pⁱü dìi nagótt.

Prim da nuwembri. I Sant

Ma nüm ga disum i Mòrt, parchè quél dì lì 'shi y feshtéǰa 'n pùu, e 'lùra anca i óman y shta a ca da lawurà, e y véñ tüc al cimitéri. Al prèwat al dis al Rušàri, pö 'l dis sü quai *De profundis*, pö oñi d'ün al tröwa i sö mort e 'l prèwat al tö sü e 'l véñ a ca. Però 'na vòlta ai mée témp la ǰuwentü y turnàwa 'n drée, y óman, al pòru Ürèli, Paulinét, Ménik Piridòy e tanti d'òltri e i dónn inséma sa nawa dent in ǰésa a cantà tüc i letàni di Sant. Dòpu lì cumincia l'utàva. A la matina ai cinq ur e anca prima 'l zunàwa i campàn par vòtt dì e tüc i riwàwa sü óman e dónn e y nawa a Mésa. "E quìi da Predàa e quìi da la Val Curìga y duwéwa levà sü ai quatr'ur - la diǯéwa la pòra Carìla, che la gh'ewa sètt fiöö - par pudé riwà a Mésa". Parchè quéla di Mòrt büsöña miňa pèrdala. Parchè lüü i sö mòrt y ha cuñusüü e 'l sa che y gh'è shtay e quindi a sa parla emò cun lur cunt una preghiera al dì.

Dòpu gh'è i canèshtri. A la duméniga finiwa l'utàwa e y veñéwa fö da Mésa ai vündas ur e y 'ncantàva i sö canèshtri. Tüč y ga dàwa quai còss. Chi ga dawa mél, öf, cunìli, pulàshtri, furmént, patàti, carlón, e quai d'ün y ga dawa salàm, l'ewa miňa damò cupàa 'l purcèll.

Al prím da nuwémbri y va sü al cimitéri in funzión e dòpu y

cantava i eséqui sü, sü là. Al don Carlu al diżéwa la Mésa ǰó, ǰó chi 'n paròchia, e 'l dòpu mizhdì nawa sü a San Nażée in funzión, e quan' che séwum sü a nawum cunt al prèwat cun la cruż a fak al ǰir a tüc i mòrt. E 'ntant a sa cantàwa al *Requiem aeternam* e 'l *Miserere* anca. Dòpu 'l diżéwa 'n pùu da eséqui e dòpu 'l diżéwa 'l Vèshpur in da la ǰésa dal San Nażée, e pö 'n dal viñì a ca cantàwum i letàni da tüc i Sant, e 'n da quéla ǰésa chi 'n paés na dawa la benedizión. Ah, sa fawa tanti béi ròp quéla wòlta. Adèss invéci y fa p'ü nagótt: y dìs la Mésa in cruż (wö dì che in trìi e trìi sés è bèl e dìi la Mésa).

Al dì di Mòrt cuminciàva l'utàva che sunàwa la Mésa ai cinq ur a la matìna, e a l'utawa di mòrt la wa pagada la Mésa. Al diżéwa la sua Mésa par tüc i pòri defunti da la Paròchia. Par pagàla y fawa i canèshtri. I ǰént y purtàwa ǰó 'n secreshtìa la sua ufèrta oñi d'ün, chi i öf, chi 'l furmént, chi i fasöö, cèshti da raf, quai vas da mél. A la duméniga, dòpu Mésa, in sü la piàza y 'ncantawa la ròba da tirà sü i sòlt da pagà l'utàwa.

Chi y a crumpàva y ewa quìi che y gh'ewa miña la campàña. Quìi che y gh'ewa la campàña una wòlta y ewa shur, adèss y è puwarétt. Ilùra y purtàwa jó al galétt bèl e vif e la wulzàwa sü e y diżéwa: "Cin', déż.." finchè 'l reshtàwa a quél che'l diżéwa magari un franc. Cin', déż ghéi, al tiràwa ǰó dódas öf. Dòpu lì finìwa l'utawa e i 'mòrt' y ewa bèl e finìi.

I *frón* [fragole] da bóshc sa crumpàwa anca. Y a vént quan' che y 'ncanta par i Madónn e ishì y a métt dent in di canèshtri. Y métt dént öf, o fùnc, o presémpiu y prepara düü vasétt o trìi da mél e pö y a métt dent in dal ceshtìn e y a 'ncanta, marmelàda da pómm e da brüñ, da cashtéñ; marmelàda da nùs no, però y a 'ncanta anca i nùs in dal canèshtru. Menèshtra da nùs y la fa, nèh. Menèshtra da féż da nus e y ga ciama i macarón cunt i nùs. Orca! E mi ga y fava sémpru fa a la mia Mamm quéla menèshtra lì. Y 'ncantava anca i salàmm dal purcèll.

Par i Mòrt, a l'Utava, y'ncantàva un pùu da tüt e gh'eva dént maz da carlón, canèshtri da fażöö, canèshtri da raf, da quìi shernàa föra pròpi béi, anca un ishtée [staio] da furmént, a l'ewa'n ròp redun' da léñ, cunt al funt. Quìi 'n pùu pòri y ga na dawa anca damò 'na bazhléta che l'ewa na ròba redúnda ishì da léñ. Mi ga l'ewa e la 'mpienìwa da furmént e pö la 'ncantàwa. I tiràwa föra da

fann dó utàf cun la ròba che y ga regalawa. Adèss y ga da pⁱü nagótt e i ǰént y è diwentà tüc catìf. E la quartìna che l'ewa 'n quart d'un ishtée. E pö gh'ewa la pòra Pepéta che la nawa 'n ǰir a cercà sü i shpìk in di camp ch'ewum ǰemò töy via 'l furmént. E shtu pòra dunéta che l'ewa pròpi pòra, ma par i Mòrt la ga ufrìva anca lée un maz da quìi shpìk che la cercàwa sü. "Cèrt, i mòrt y a g'hu là anca mi e manǰi 'n tukét da paň da meň".

Gh'ewa 'l pòru Ürèli, al Paulìn dal Pacarìn (al zò pa al za ciamàwa Pacarìn), J̌uwanìn di Carón, pö Cirìlu, pö 'na wòlta l'ün, 'na wòlta l'òltru che y 'ncantawa la ròba di Mòrt.

Ai mée témp i turt reshtawa 'na quai wüna o dó parchè y cushtàwa. Séwum miňa shuri, sa gh'ewa miňa i mèzi da pudé fay. Y 'ncantawa i fügashìn cunt i cashtéň e quìi y na crumpàwa tanti parchè y ewa quìi di fiöö ch'y a manǰawa wulentéra. Parchè quan' che y fawa 'l paň in ca, i dónn y fawa sü quìi fügashìn lì da cashtéňa. Y fawa la michéta cun la farìna, ècu, e la 'mpashtàwa. Prima da fal cöz y ga metéwa dént i cashtéň, wüna chì, wüna lì, wüna là, ma quìi béi biank, sénsa jìa, quìi ch'y sa dupéra par fa la menèshtra da mak. Y métum crü in dal fùrnu, e dòpu quan' che sa'nfurna y cöz.

A la fèshta di Mòrt. Al dì di Mòrt, al dì di Sant, i fiöö y nawa 'nzéma 'na cumpañia da fiöö, ilùra y ga nawa tanti da fiöö, e y gh'ewa sha 'n zakét i'shpala e i nawa dént in da tüc i ca e y fawa al ǰir, e quan' che y riwàva dént y nawa ǰó tüc in ǰinöc 'n tèra, e y diżéwa: "*De profundis* par tüc i mòrt da quéla ca chi e dém quai còss da fa pushéna". (Notare che ha la stessa origine del trick or treat di Hallowe'en).

L'ewa 'n belée a vedé quìi ròp lì, tüc i fiöö in ǰinöc e parchè y seva miňa 'l *Requiem aeternam*, y la barbutava, "Bru, bru.... Pace, amen, pace, amen", y diżéva 'n ültim. E 'lùra la mia Mamm la diżéwa: "Diżél un pùu püsée adàżi e 'n pùu püsée ciar parchè l'è damò 'n 'baciàcul' quél che fìi".

Che dòpu quai d'ün d'una ca, presémpiu la mia Mamm, y la ga faya anca cöż al manǰà. La diżéwa: "Pòri fiöö, anca lur, y fa ǰemò la fácia da cercà sü". E dòpu y wulzàwa miňa a dik: "A farésuf miňa cöż al ris o la pashta che véñum sha tüc a fa pushéna?". Y gh'ewa sètt o vòtt, déż ann, miňa pasàa là. No, damò marč, parchè y gh'ewa vergóña, quìi grant, a na là a cercà par fa pushéna, i ǰént y g'avaréss

dìi: "Ma née a lawurà vi òltri, che sìi grant".

'Pushéna' l'è 'l manǰà dòpu la shéna, che vö dì 'dòpu shéna'. Anca Pashcuéta y fava quel ǰök lì. Y veñéva lì adrée ai séž e mèža, sètt ur, y ewa ǰemò manǰàa. I cuntadìn y mánǰa a tüc i uràri. D'invèrnu sa mánǰa ai sètt e mèža. I fiöö y manǰàva prima parchè y séva che y gh'eva da na a cercà sü par i Mòrt.

Chi ga dava 'na shcüdèla da farína, chi ga dava 'na shcüdèla da ris, chi da pashta, chi da fažöö, chi da cashtéñ. Dòpu y la vendéva, presémpiu, in d'una famiglia gròsa in dùwa gh'ewa dént sés o sètt fiöö, e lur y la crumpàwa e quìi sòlt che y ciapàva y crumpàva 'l ris par tüta la cumpañia. Al tabakìn, al Ricu Bariéta, al vendéva da tütt e 'l shtàva vèrt fin'a che y nava in léc a la sìra.

Y crumpàva 'l rìs, y crumpàva 'l paň, un para da salamétt, e dòpu lur y fava fèshta 'n da quéla ca che y ga fàva shtu pushéna, cöž al rìs cun l'aqua. Y la metéwa dént in d'una cónga da quìi da ram e dòpu y ga metéwa sü 'l cundìi fay cul làrt, suǰa e 'n pùu da bütér, ma quél pòk, parchè al cushtàva püsée. Rìs in cañón, y ga dis. Rèshta biànk. In dal cundìi sa fawa rushtì 'l bütér cunt una féža d'ay, un zik da savia e üshmarìn.

Al rìs la fawum büy in d'una püñàta grända. Quan' che l'ewa còtt y la shculàva ǰó tüc in tèra in mèz a la ca da quìi che y la fawa cöz, sa 'ncrushàva ǰó tüc in tèra e sa metéwa 'drée tüc a manǰà cun güsht che y manǰàva fin anca cui maň, quai d'ün. A quìi temp lì s'ewa 'na bagàya anca mi, 'na tušanèla sha.

Al Silviu, al Miliu, al Furtünàa, al Batishta, al Melchiòrr, al Bèrtu, al Lüisìn, e al Jyétt da la capèla, y manǰava cunt i maň, che y ewa 'n pùu püsée grant, e y rüzava via quìi pinìn. Finì la pushéna y nawa föra a cantà. Dòpu y manǰava 'n pùu da paň e 'n pùu da salamétt. Ma düü salamétt grant ishì para 'na fila da fiöö!

La ga dižéwa: "Sha fiöö, che l'è prunt".

Y ufrìva miňa ai jént da la ca, y ewa miňa cum'è 'dèss, y ewa püsée 'ñurant, cum'è sum iñuranta mi. I nawa fö e y cantawa:

> Véň chi biundìna
> sum chi a shpeciàtt
> par datt un basìn sül nas
> e ciapà 'n quai sciaff.

Nüm dižéwum sciaff: "Ta du 'n sciaff che ta pitüri là lì 'n sül mür,

e ta fu viñì ǰó la mushtàrda".

Veñéva fö i dónn, i óman, ai fenèshtri, e y zhbatéva i mañ e ga diżéva: "Manǰée, bravi, bravi. L'è la vòsa fèshta".

La Pashcuéta l'eva l'ishtéss da quéla di Mòrt, y nava 'n ǰir a cercà sü.

Par i Mòrt gh'è l'üsanza da fa cöż i pelàt, ch'è i cashtéñ pelàa, e sa manǰa prima da 'na a durmì. Prima sa va 'n jésa chì 'n paés a shcultà la Mésa, pö sa véñ (?) a ca, sa manǰa a mizhdì e pö tüc quaši 'n generàl sa tö sü e sa va 'l cimitéri a truwà i nös mòrt. Oñi d'ün y ga pòrta i sö fiùu pö véñum a ca e prima da shéna se gh'è 'l pa al dis al Rušàri e se gh'eva miña 'l pa al püsé anzián da la famiglia. E se gh'eva 'n quai fiöö che'l ridéva, al zò pa al fava na 'n bashtón 'a aqua', che'l vö dì che'l la peshtàva, parchè ga n'eva sés o sètt par famiglia. Un quai vün al gh'eva dént che l'eva 'n balusét. Al ciapàva 'l zo fredèll o surèla par al gúmbat e y la tiràva sha e'l ridéva, e 'lùra 'l zò pa al vedéwa da trevèrs, cum'è par dì: "A quéshta chi ta la remúndi veh!". Dòpu, quan' che y ewa finìi 'l Rušàri y shenàva tüc inséma, e 'ntant che y manǰàva cöżéva i pelàt, e quìi y a manǰàva cunt al lac e la Mamm a na töghéva föra 'n tun' senza che tucàss nisün e la ga diżéva: "Duman matìna quishti chi, i nös mort y veñ shta nòc a manǰài anca lur", e quai d'ün di fiöö y a cüntàva par vedé se la sua Mamm l'eva miña bużàrda. E sicóme che la Mamm la levàva sü príma, la veñéva ǰó a tön sü 'n püñét e la shcundéva par fak vedé che veñéva pròpi sha i pòri mòrt. E 'lùra i fiöö tüc cuntént a la matìna y veñéva ǰó a pòshta a vedé. La Mamm la ciapàva quìi pelàt che l'eva purtà via dal tunt e vèrz a mizhdì la nava 'l cimitéri e y la metéva ǰó in d'un shcartòz e la metéva sü i cashtéñ pus la cruż da léñ par fak vedé ai fiöö che y n'ha purtàa sü 'n pùu, e dòpu la menàva sü i fiöö al dòpu mizhdì sü al cimitéri e 'ntànt y diżéva: "L'è pròpi vera ch'è viñüü sha al nónu e la nóna parchè y na vanza un pùu anca sü 'n da la sua cruż. Al diżéva 'l mè Pa: "Ta védat che y è propi viñüü sha e y ha miña manǰàa tüt. Parchè büsöña 'mparà a cunservà. Büsöña véss divòt ai nös car mòrt, pensai e pregai sempru par fa che y sa regòrda da nüm".

La mia Mamm la nava ǰó 'n d'un buteghìn da la Desulìna e la crumpàva 'na pupéta granda cum'è n sufranèl e la nava sü al cimitéri e la shcundéva pus la cruż da la nóna. Sicóme la mia Mamm la ma menàva sémpru sü e la ma diżéva: "Veň zü anca ti

che g'hü sü 'l regalìn che t'ha preparàa la nóna". E 'lùra mi nàva parchè séwa gulùŝa da ciapai, i regalìn, da vedé cúsa la ma purtàva.

Quan' che séva sü la mia Mamm la ciapàva 'l tulinét e la diżéva: "Va là 'n da la vall a tö sü l'aqua a métak i fiùu". Intant lée la ga metéva là 'l regalìn pus la cruż e la ma diżéva: "Dèss quan' che ta rívat sha cun l'aqua ta vedarée che gh'è lì 'l regalìn pus la cruż al sò pòsht". E difàti mi la truwàva. E la diżéva: "La nóna l'è pròpi viñüda sü, l'è naya a Lanz a crumpàl e al ta l'ha preparàa". "Oh che bèla pupéta".

Quan' che murìwa quai d'ün i sö ǰént da la sua y diżéva, "A dém föra la limòzhna par al Pa o par la Mamm", quél che y ewa 'nzóma. Y ha mai faya quéla ròba lì par i fiöö, par i nóni sì, nèh. Mi presémpiu par al mè Pa hu day föra un kílu da saa par famiglia. E gh'éwa 'n señàl par na a ritiràla che y la dawa föra in ca dal Bariéta che l'ewa 'l tabachìn, parchè y pudéwa miña dàla föra se l'ewa miña 'l tabachìn, la saa, parchè l'ewa ròba guwernatìva. Mi la purtàwa miña a ca par dágala ai ǰént parchè sa duwéwa dà 'n kílu e sü la fácia al duwéwa pesàgala e pö quan' che mör i sö jént sa g'ha miña vöya, sa g'ha 'l fashtidi adòss. E par 'na a ritiràla y ha da sunà al zeñàl che l'ewa la campàna gròsa da la ǰésa, che la sa ciàma 'l 'tón-tón'. Parchè ishì oñi famiglia y ciápa i fiöö e y ga dìs: "Di sü al *Requiem aeternam* par al pòru J̆üsèpp che y n'ha day la saa par salà la menèshtra, ishì la crúmpum miña".

Quai d'ün invéci y da föra 'l paň. Vün che'l sa ciamawa J̆üsèpp l'ha day föra sédas michétt da paň oñi famiglia e y ha purtàa sü al cimitéri cunt al ǰèrlu e y shtawa lì da fö dal cancèll, quan' che'éwa finìi la Mésa dal füneràl y pasawa föra tüc e oñi d'ün y gh'éwa la sua míca sü, sü là. Pö dòpu quìi dal ǰèrlu y veñéwa a ca e y guardàwa quìi ch'è miña shtay presént a ciapà la míca y ga mandàwa in ca i sédas mík. E 'l dì da San J̆üsèpp che l'è al 19 da marz y sunàwa 'l 'tón-tón' e oñi ca la nawa a ritirà in Cumün sédas mik parchè y l'ha lasàa par teshtamént tüc i ann al dì da San Jüsèpp. La limòzhna y ga ciamàwa. "Guarda che in cö y dà föra la limòzhna dal San J̆üsèpp. Quan' che sóna 'l 'tón-tón' da na a ritiràla. Quéshta chi l'ewa na limòzhna gròsa, quéla dal San J̆üsèpp", y diżéwa i nös jént. Quan' che murìwa i sö ǰent tanti famigli y dawa föra 'l paň, y la dawa föra al cancèll dal cimitéri e i ǰént y nawa sü anca cui fiöö pinìn che y purtawa sü 'n brash parchè

y ciapawa la mica anca lur. La saa y la pudéwa míña tö sü 'l zak da la saa e la balànza sü al cimitéri. Y dawa föra püsée pañ. Quìi che y dawa föra la saa y ewa püsée pòk parchè y ewa i famigli un pùu beneshtànt. Quéla ròba chi y la fawa prima da la segunda guèra e pò y l'ha pⁱü faya.

Al mè Pa 'l dižéwa che, "Narà a finì anca da da fö i limòzhni quan' che sa mör parchè la guèra la porta sempru gram". Una wòlta i teshtamént y ciamàwa quaši sémpru 'l prèwat inzéma a quésht quan' che la shcriwéwa, al prèwat al ga dižewa, "Vardée che la jésa l'è pòra. Lasée quai coss anca a lée". Ilùra la Desulìna che la gh'ewa miña da erédi pròpi necesàri la g'ha lasàa 'l Furìn e l'ha dì cunt al prèwat, "Che 'l shcriwa ǰó sótt che g'hu fay un dónu a la ǰésa". E ga n'ewa tanti da quìi che anca se y gh'ewa i fiöö, quai coss y ga lasawa dént o ch'y gh'ewa un pùu vergóña dal prèwat a lasak nagótt intan' che l'ewa drée a fa 'l teshtamént, o parchè y wuréwa lasàk un quai còss anca a la jésa parchè l'è una ca da mantiñì anca lée. E shti ròp chi y ga ciamàwa 'i làshit'. Un'eshclamazión, "Ma Chrishtòfan!"

11 da nuwembri, al San Martìn

Y la pudéwa vedé nisün. Y dižéwa: "Dumàñ l'è San Martin, veh". "Ma che'l vaga a l'infèrnu, che quél lì al véñ (?) sha damò par marüdà i fič". A l'ewa un sant mal visht. Y na fawa miña da fèsht. Par San Martin gh'ewa nagótt. L'ewa cum'è 'n'òltru sant qualunque, cum'è San J̌orč. Dal rèsht l'ewa miña un sant che feshtéjen.

Al 8 da dicembri: l'è la Madóna Imaculada

Quéla y la feshtejàwa. A gh'éwa la sua Mésa e 'l zò Vèshpur e benedizión la sìra. Dal rèsht a gh'ewa nagótt.

13 da dicembri: Santa Lüzìa

Quéla l'hém faya: che y veñéwa jó quìi da Lanz, i óman, parchè y ewa tüc pica-préda, che l'ewa 'n mishté periculùs par i öc. In dal picà cunt al shcupèll veñéwa via i tòk da sass. La lümm l'ewa da

fèr o da lutón [ottone] e piéna da òli da nùs, e cun dent al shtupìn fay a lümàga. Sa metéwa l'òli da nus parchè quél òltru al cushtawa sòlt e quél lì a peshtàwum nüm i nus e purtawum via i féž al mulìn che y a mazhnava. Sa pudéwa brüžà qualunque òli.

Al trédas da dicémbri l'è Santa Lüzìa. Al témp dal don Carlu al dižéva sémpru al Vèshpur dòpu mizhdì di tré ur e la matìna i mamm y ciapàva la lümm e i sö fiöö che gh'eva e ga dižéva: "Ném a Santa Lüzìa, che büsöña di sü i Patèr, che l'è quéla che cüra i öc", e quan' che séwum sü, che ga n'eva magàri tànti, y metéva l'òli da nùs in da la lümm e 'l shtupìn da bumbàs e y la pizàva quan' che y eva sü.

Da chi fin sü a Santa Lüzìa sa nava sü. La püsée véja che gh'eva sü la dižéva: "Sü 'n jinöc tüc i fiöö, e dižée 'nzéma da mi al Patèr cunt i mañ in urizión". La ma fava dì cin' *Pater Noster*, cinq *Ave* e cinq *Gloria* in Latìn. I lümm y ewa píz, tüc in fila lì 'n tèra, dént a la capelìna. L'eva 'n belée a vedé. E pö la na dižéva: "Büték là 'n bažìn a la Santa Lüzìa e a la Santa Caterìna da la röda". Vüna da chì, vüna da lì, la Madóna in mèz cul Bambìn. La Santa Lüzìa cun la bazìlla cun sü düü öc ishì, parchè lée l'è shtaya màrtire, parhè 'l re al la wuréva, parchè al s'eva 'nemurà di sö öc, e lée, pytosht che maridàss, la s'ha faya cavà i öc e pö quéshta l'è la martire Santa Lüzìa. Da l'òltra part gh'eva Caterìna da la röda a sinìshtra, che la g'ha lì la röda ishì sótt al brash che la séña 'l zo martìriu. Y l'ha faya rutulà 'n zü la röda, è mòrta shfrajelàda, màrtire.

Al dì prima tüc i jént y preparàva la lümm bèla lüshtra piéna da òli cunt al shtupìn, tüc i famigli. Y è da fèr cunt al zo maneghét. Al maneghét y la duperàva quant y la takava sü dént i' shtala la lümm quan' che y filàva e y la fava cór in dal zò fil da fèr, quan' ch'y zhbagliàva al cólp dal füž, quan' che ga shcapàva via 'l fil dal didón, par vedék méi. Quan' ch'y eva finìi y la turnàva 'n mèz. E lì y cantàva.

In dal dòpu mizhdì al don Carlu al zunàva 'l Vèshpur ai tré ur. Cantàwum al Vèshpur e pö lüü 'l fava 'na predichéta sü Santa Lüzìa. E pö veñévum föra da jésa e navum a la capelìna da Santa Lüzia e töghévum sü la nòsa lümm. Quéla che l'eva magari granda e l'eva emò pìza (se'l füss adèss, chi sa cúma y a rubaréss), y la lasava sü fina 'l dì adrée, che quìi che gh'eva i casin di béshti che la matina y nava a regulai, y vedéva dent emò al ciàr e y nava dént a

fa 'na jenüflesión. E veñéva tanti da Lanz e quìi y purtava ǰó i lümàk cun dent l'oli e 'l shtupìn, par miña turnà ǰó al dì adrée a tö la lümm. E vün da Shcaria ch'y ga diżeva al Cèls a l'eva fay da shcódik (quìi che sa fa i jèrli) un cèsht uwàa [ovale] e lì quìi da Lanz y gh'eva tüc al zò pòsht da métt dent la sua lümàga che la reshtava franca, la sa tirava miña via, e 'l Cèls, tüc i wòlt da Santa Lüzia, al purtava sü 'l cèsht e la purtava via a la sìra e pö la netava par l'an adrée.

Tanti óman da Lanz y eva quasi tüc pica-préda e y eva tan' divòt a la Santa Lüzìa parchè la ga cürava i öc parchè y picava y prét e i tukétt da la préda y ga saltava in di öc. Dòpu lì a Lanz y n'ha faya anca lur wüna da Santa Lüzìa lì in quél mür da nanz che gh'eva na wòlta al 'Maya mìk', y la ciamava, che'l fava 'l preshtinée. Adèss la gh'è pⁱü lì parchè y ha lawurà, y ha fay dent negòzi. A gh'eva là la tuša da l'Éri da Shcaria.

Lónk la jurnada y óman y nava par cün' so e y nava sü a fa la visita a la Santa Lüzia parchè nüm a sévum tant divòt sia a Shcaria che a Lanz.

Y è rivàa püsée tardi a mét i uǰàa parchè gh'evum miña da danée. Ai prim temp dal mè pòru Pa che l'eva dal '52 (1852), al déż da ǰenàr, y gh'eva miña i uǰàa nemò, y a g'awarà wü i shuróni.

Al trédas nüm sa wa sü, anca mi adèss. Però adèss y porta sü quìi ròp che y pòrta sü al cimitéri, quìi ròp che y ga pìza ai mòrt, i lümìn da shìla [cera].

Nuwéna da Natal, San Shtéfan

e quii lì, di nuwén, n'hém ǰemò parlàa.

La nòc da Natàl. I famigli dal paés, mi parli da la mia ca. Al preparava dó béi piant da murón [gelso] e y a meteva là vüna da sótt [a destra] e vüna da sura [a sinistra] dal fök, par ishculdà 'l Bambìn. Y fawa 'n fök cun ǰó 'na bèla braża, che quìi che veñéva a aügürà i bón fèsht y sa setava ǰó tacàa 'l fök, y duwéva shta 'ndrée parchè 'l shcutava: "Ma shur sindik, che fök che gh'è sempru chi 'n ca sua ma shtasìra al pasa da l'urdinari, al vö pròpi shculdà 'l Bambìn, e 'lùra sha 'n bücer da vin che sa shcòldum anca nüm", e jó che y fava 'na bèla ridüda.

"Cusa'n diżat Drianu, è rivàa tüc y maeshtràn?. Ma y düü püsée

lónk y rìva 'n ǰésa a meẑanòc pròpi quan' che'l nass". Y fava pö: "Ta 'l sée, l'è'l sòlit, l'è l'Albìn e 'l J̌ai (che vö dì Nazaro). Y riwàva quìi lì shi che veñéva a dak i bón fèsht vers ai vòtt, vòtt e mèẑa, e y shtava chi fin'ai désẑ, déẑ e mèẑa a cüntàla sü. Y parlàva 'n puu dal Cumün, e 'n puu da la casèra, e pö sa salüdàva e 'l diẑéva, al Drianu: "Ti, nüm la bursa ga l'hém miña sha tacàda 'l cü, ma però al püñatìn da la carna al métum sü shtéss. Cèrt che lur y g'ha sha anca i franchi, parchè y è shfundràa e sa na vét mai asée, e y rìva pròpi a ca quan' che'l fa "dón" al campanón, e 'l Bambinèl al fa, "nè, nè". A mèẑa nòc, quan' che túrnum indrée da ǰésa, mi wu dént i' shtàla a truwà i mée wak e ga du 'na bránca da saa par üna par fa che y faga bóna bóca anca lur parchè l'è Natàl". "Mi 'nvéci, Drianu - che l'eva pö 'l mè Pa che'l parlàva - anca dumáń sül mizhdì ga du na fettèla da panettón a tüc quatru parchè i manzétt ga y hu sü a la casìna, e ilùra quan' che la Lisa la wa sü ai tré ur a regulai la ga la pòrta sü".

Quìi düü lì, che y veñéva a ca ishì tardi, a la mèẑa nòc da Natàl, y diẑéva: "Y è pròpi shtay dént a shcuwà sü tüc i shtràat da la Zhvìzera".

Dòpu Mésa sa veñéva a ca e sa manǰava la büšéca. Al mè Pa 'l ciapàva na táza, al metéva jó 'n cazü da bröt e 'n bèl bücér da vin, e pö la bewéva. "Cum'è l'è bón" al fawa. Nüm fiöö manǰàwum püsée pòk parchè séwum fiöö.

Al mè pòru Pa 'ntant che'l manǰàva quél lì al diẑéva: "Se quan' s'awéss finìi da manǰà la büséca, dòpu ga füss chi 'n tun' da bütt da raf in salàta, cunt una bèla cushtiöla da purcèll, a ma metéva 'drée da bèl nöf, nè Lisa?" e la mia Mamm la ga rishpundéwa: "Ta wurarée miña na 'n léc a crepà, shur síndik", e la tögheva 'n ǰir.

Dòpu ch'éwum manǰàa la büšéca nüm fiöö na fawa di 'n'urizión pinina:

> Jesü bambìn
> ta du al mè cureẑìn.
> Bambìn Ješü,
> famm bón cum'è ta sée ti.
> San Jüšèpp, amìs dal Sacru Cör da Ješù,
> prega par nüm.

Dòpu nawum in léc. Veñéva sü la mia Mamm a métan in léc tüc

trìi e la na dižéva: "Fée i bravi, se da no al pasa miňa Ješü bambìn, e la shcarpa la rèshta wöyda föra da la finèshtra". Parchè metéwum föra i tré shcarpétt da fö da la finèshtra e 'l mè Pa e la mia Mamm y ma la 'mpienìwa da dùlz: 'na quai caramèla, 'n ciculatìn, un naranz e 'n bilietìn che'l ga shcriwéva sü: "Par quéshta wòlta anca mò 'n dùlz, ma la pròsima se la pajèla l'è brüta, al Bambìn al ga mét dent la pulénta e 'l carbón".

La matìna da Natàl tüc in fèshta a nawum a tö la shcarpéta da la finèshtra e zhbatéwum i mañ, parchè y metéwa i ròp ün divèrs da l'òltru. A culizión, la mia Mamm la ma dawa 'l café e lač, però al pòsht dal pañ la na dawa i bishcòtt e séwum tüc cuntént. Dòpu la na preparàwa vishtìi bée par na a Mésa 'nzéma al nòs Pa. Mi fin'a dežnöf ann n'hu mai visht da shcarp süi mée pée. Quan' che séwum pinìn y na badàwa nànca se y ewa shcarp o zòcur. A nawum cui zucurét. I na vishtìva bée, 'na vishtinéta 'n pùu püsée bèla par la fèshta.

Sa nava 'n ǰésa a la Mésa granda. La Mamm l'ewa a ca a fa da manǰà parchè lée l'ewa naya a mèža nòc. Fórsi la na fawa anca na a Mésa par tön via da sótt i pée, par fa i mishtée püsée bée. Al mè Pa al nawa al pòsht di óman, che l'è 'l còru, e pö anca i òltri óman y töghéva 'drée i fiöö anca lur. A duwéwum shta 'n gámba, fa cìtu.

Quan' che veñéwum fö da Mésa, y óman e anca i dónn, y sa tucàwa sü la máň e y dižéva: "Bón fèsht". E dòpu y nawa a ca a manǰà. E séwum tüc in fèshta a quan' che riwàwum dént, zhbatéwum i máň parchè séwum cuntént: "Che bèl tàwul, che bèl tàwul!".

Príma da setàss ǰó al mè Pa al ma fawa señàss, damò a Natal, e dižéwum:

> Ta ringrazi, Bambìn,
> che sém chi tüc sañ
> e 'nzéma al mè Pa e la mia Mamm.
> Grazia ancamò, adèss a manǰi".

E 'ntant che manǰàwum, al mè Pa e la mia Mamm, y ma dižéva: "A la va piaž fiöö? Quan' che 'ntröwuf purtén a ca", e ǰó a rit tüc inséma.

A San Shtéfan y na vishtiva da la fèshta e náwum a Mésa, quéla di wòtt. Sa fawa fèshta tüt al dì, ma quiéta parchè la baràca la s'ewa faya 'l dì prima, al dì da Natàl. E sa dumandàwa a quìi che

sa'ncuntràwa: "Hét pasàa bée i fèsht?". "Si, e ti?". "A sém nay fina'n Predàa. Tana, l'è da Shcaria al Predàa". L'ewa dal mè Pa 'l Predàa. "E ti Ürèli dúwa sée nay?" "Mi hu ciapàa la wia dal Cazhlé e sum nay 'n Zòca a béf al café". L'ewa 'n'ushteriéta pinìna, però la gh'ewa e y dawa 'l café e la gaẑùsa cunt i butégli da la baléta.

Al *prim da l'ann*. L'ültim da l'ann príma. I ǰuwinòtt y sa tirawa 'nzéma e y diẑéwa: "Shtasira, weh, Lisandru, ai vündas ur", e l'òltru 'l diẑéva: "No, no, ai vündas l'è tròp présht". "Bée, shcólta e vém d'acòrdi, a ta ma ciámat cunt una cifulàda da miña fàss sentì di mée jént, parchè 'l mè pa 'l ma shtánga se par sòrt al la sa da quéla ròba chi, al ma shtánga".

L'ültim da l'ann y na fawa da tüc i culùu, ma anca ròp séri. Al prím da l'ann y nawa a balà, ǰó dal Tulliu, al Cìrcul, 'dèss al gh'è püi, e là dal Töll (al gh'ewa nom Batishta, y ga ciamava Töll). Quìi lì y ewa i trìi sìt che y nawa püsée a balà. Oñi d'ün y gh'ewa sha la sua marǰìi [moglie o fidanzata]. Una wòlta y ga ciamawa marǰìi, invéci da di dóna, y diẑéwa marǰìi. Se wüna la balàwa tròp cun vün: "O che ta bálat cun tüc, o che ta shtée ǰó dal ball". Anca se gh'ewa ǰó la néf gh'ewa i ushterìi 'n paés e sa nawa a balà.

A la Befàna na fawa anca pagüra a nüm da la Befàna. Al Pa e la Mamm y ga diẑéva cui fiöö: "Vardée che shtasìra a véñ la Befàna che la g'ha sha la shcùwa e quìi che fa miña jüdìzi che vö miña na 'n léc, la Befàna la ciàpa la shcùwa e la va da leñàt e shcuwàt invéci da la culséta, a la wa büta ǰó dal camìn tanti carbón piz e 'nvéci se fìi i bràvi e che vìi 'n léc sensa caprìzi, ga wa purtarà quai còss da bón. E i fiöö y diẑéva: "Sarà miña 'n quai tòk da pulénta?". "Sü, sü, tanti shtòri, ném in léc". Pö ga purtàva la culséta. La matìna lewàwum sü e nàwum ǰó sótt al camìn e gh'ewa ǰó la culzéta cun dént düü o trìi nus [noci sono maschili], e dó o tré cashtéñ, e anca na quai nishöla, parchè da sòlt da crumpà i bumbón i nös jént y ga n'ewa miña. E pö dòpu nüm tüc in fèshta: "Mi ma n'ha dai dó". "Mi ma n'ha dai tré. La Befàna la ma vö püsée bée a mi" e tacàwum lìt, e sa shpüdàwum adòss. La Pifanìa tüc i fèsht y a ména wìa. Pö fawum ancamò la paẑ e shciau. Dòpu a nawum intés ancamò.